

Bouvines Muharebesi (27 Temmuz 1214) ve Sonuçlarının Siyasî ve Askerî Açından Bir İncelemesi

A Political and Military Analysis of the Battle of Bouvines (27 July 1214) and its Results

Eray ÖZER

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Doktora Öğrencisi Eray ÖZER

İstanbul Medeniyet Üniversitesi,

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı,
 İstanbul, Türkiye

ORCID: [0000-0002-8102-2898](https://orcid.org/0000-0002-8102-2898)

e-mail: erayozero@gmail.com

Başvuru/Submitted:

Kabul/Accepted:

Atıf: Özer, Eray, “Bouvines Muharebesi (27 Temmuz 1214) ve Sonuçlarının Siyasî ve Askerî Açından Bir İncelemesi”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (Aralık 2025): 521-548.

Citation: Özer, Eray, “A Political and Military Analysis of the Battle of Bouvines (27 July 1214) and its Results”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (December 2025): 521-548.

Lisans/License:

Öz- Bu çalışmanın amacı, 27 Temmuz 1214 tarihinde Fransa Kralı II. Philippe ‘Augustus/Auguste’ ile Kutsal Roma İmparatoru IV. Otto ve İngiltere Kralı I. John’un başını çektiği Philippe karşıtı ittifak arasında gerçekleşen Bouvines Muharebesi’ni siyasî ve askerî yönleriyle ele almaktır. Bouvines Muharebesi şiddetli geçmiş, iki taraf da birbirine yer yer üstünlük kurmuşlardır. Neticede İmparator Otto’nun geri çekilmesi ve Dammartin son savunmasının yıkılmasıyla zafer Philippe Auguste’ün olmuştur. Bouvines Muharebesi’nde elde ettiği kesin zafer ile birlikte Philip, savaşı anakara topraklarından Britanya Adası’na götürecek ve kendi krallığında mutlak hâkimiyet elde edecektir. Muharebeye dair görgü tanığı Guillaume le Breton’un *Gesta Philippi Augusti* ve *Philippide* eserleri ile Béthunelu anonim yazarın kroniği gibi dönem kaynaklarından bolca detay elde edilmektedir. Fransız millî kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülen Bouvines Muharebesi, dönemde az sayıda meydan muharebesi gerçekleşmiş olması nedeniyle dikkat çekici bir örnektir. Aynı zamanda, birden fazla kronik yazarı tarafından ayrıntılı biçimde aktarılan muharebe, önemli ve zengin detaylar barındırmaktadır. Kaynaklarda, tarafların muharebe sırasında kullandıkları ordu düzeninden teçhizat kullanımına kadar birçok unsurun kaydedilmiş olması, Orta Çağ Avrupası’ndaki savaş yöntemlerinin incelenmesine ve dönemin diğer askerî faaliyetleriyle karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır. Siyasî açıdan ise Bouvines Muharebesi, muharebenin nedenleri, süreci ve dönemin siyasî şartlarının kaynaklar ışığında analiz edilmesiyle daha iyi anlaşılacaktır. Böylece, özellikle 13. yüzyılın başlarında Fransa ve İngiltere arasındaki siyasî mücadeleler daha somut örnekler üzerinden değerlendirilebilecektir.

Anahtar Kelimeler– Fransa, Capet Hanedanı, Philippe Auguste, Bouvines Muharebesi, I. John.

Abstract – The aim of this study is to examine the Battle of Bouvines, which took place on July 27, 1214, between King Philip II ‘Augustus’ of France and the alliance opposing him, led by Holy Roman Emperor Otto IV and King John I of England, from political and military perspectives. The Battle of Bouvines was intense, with both sides gaining temporary advantages over the other. Ultimately, victory was secured by Philip Augustus with the retreat of Emperor Otto and the collapse of Dammartin’s last line of defense. With his decisive victory at Bouvines, Philip extended the war from the mainland to the British Isles, establishing absolute dominance in his kingdom. Detailed accounts of the battle are found in contemporary sources, such as the *Gesta Philippi Augusti* and *Philippide* by the eyewitness Guillaume le Breton, and the chronicle of the anonymous author from Béthune. The Battle of Bouvines, considered to have played a significant role in shaping the French national identity, stands as a remarkable example, particularly due to the rarity of such field battles during the period. Additionally, as the battle is extensively detailed by multiple chroniclers, it offers rich and important insights. The sources record numerous elements, ranging from the army formations used by the opposing sides to the equipment employed, thus providing an opportunity to study the methods of warfare in medieval Europe and to compare them with other military activities of the time. Politically, the Battle of Bouvines can be better understood through an analysis of its causes, process, and the political context of the period, as seen in the sources. This will allow for a more thorough evaluation of the political struggles between France and England, particularly in the early 13th century, through concrete examples.

Keywords– France, Capet Dynasty, Philip Augustus, Battle of Bouvines, John I of England.

Yayın Tarihi	26 Aralık 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyeleri) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-İntihal.Net
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 December 2025
Reviewers	Single Anonymized - Two Internal (Editor board members) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.Net
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

EXTENDED ABSTRACT

This study aims to examine the Battle of Bouvines, which took place on 27 July 1214 between King Philip II ‘Augustus’ of France and a coalition led by Holy Roman Emperor Otto IV and King John of England, from both political and military perspectives. Since 1204, Philip Augustus had made notable gains in his prolonged struggle to reclaim continental territories such as Normandy and Aquitaine from King John of England. Alongside these external campaigns, Philip sought to reinforce his authority over his vassals in order to safeguard his throne against potential internal threats, as exemplified by the pressure he exerted on the County of Flanders and the lordship of Dammartin.

Conversely, King John was entangled in domestic political turmoil while simultaneously facing the mounting threat posed by the advancing French forces. In an effort to suppress dissent at home and counter the French menace, John devised an extensive war strategy around 1214. Count Ferrand of Flanders and Count Renaud of Dammartin, who had complex ties with the French crown, readily joined his cause. Otto IV, the rival of Friedrich II, Philip’s preferred candidate for the imperial throne, also allied with this anti-Philippe coalition.

At Bouvines, the French army under Philip Augustus and the coalition forces led by Otto IV engaged in a pitched battle, a relatively rare occurrence in high medieval warfare. The confrontation was intense, with the tide of battle shifting between the two sides. However, the withdrawal of Emperor Otto and the fall of Renaud de Dammartin’s final defensive position secured a decisive French victory. Contemporary sources such as *Gesta Philippi Augusti* and *Philippide* by Guillaume le Breton, along with an anonymous chronicler of Béthune’s records, provide rich and vivid accounts of the engagement.

The battle was notable for the deployment of knights, light cavalry, and infantry units, as well as for the variety of armor, weapons, and tactics employed. These elements allow for meaningful comparison with other military operations in medieval Europe. Although large-scale tactical maneuvers

were present, they remained relatively limited in number. The battle was largely characterized by skirmishes between small groups of knights and coordinated infantry advances designed to support and clear the way for mounted units. Count Renaud of Dammartin's use of *schiltron* formation and rapid counterattacks until the end of the battle is particularly noteworthy.

Philip's decisive victory at Bouvines marked a turning point in both domestic and international politics. He extended the conflict from the continent to the British Isles and consolidated his dominance within the French kingdom. For the English barons, the burdens of war became intolerable, triggering the outbreak of the First Barons' War (1215-1217). Meanwhile, Friedrich II swiftly gained the upper hand over the defeated Otto. Philip Augustus thus emerged from the conflict with a strengthened position in both internal and external affairs. Count Ferrand was imprisoned for many years, forcing the County of Flanders to yield to Philip's demands. Count Renaud died in captivity. In this sense, Philip's vision of a centralized administrative monarchy, where royal authority prevailed over local lords, was affirmed on the battlefield, enhancing both the Capetian dynasty's stature and Philip's own authority.

According to historians such as Georges Duby, the Battle of Bouvines represents a foundational moment in the formation of a French national consciousness. Although a modern sense of nationalism did not yet exist, given the prevailing intertwining of feudal and dynastic loyalties, Bouvines may nonetheless be seen as a moment of national consolidation around the French crown in the face of external threats. Historians like John Baldwin and Walter Simons similarly argue that Philip's conclusive victory laid the groundwork for the institutional framework of the Capetian monarchy, with royal ideology crystallizing around the triumph and solidifying the king's supremacy over his vassals.

In conclusion, this study seeks to analyze the Battle of Bouvines in terms of its broader historical context, exploring both the immediate and underlying political and military dynamics of the period. By doing so, it contributes to a deeper understanding of medieval warfare in Western Europe and offers new perspectives for comparative studies of contemporary military engagements. Additionally, it sheds light on the evolution of Anglo-French relations in the early thirteenth century, particularly in the years surrounding the battle.

GİRİŞ

Fransa Kralı¹ II. Philippe Auguste² (1165-1223), babası Kral VII. Louis'den (1120-1180) Capet hanedanının önceki yıllarına nazaran daha kuvvetli, ancak etrafında büyük tehlikeler barındıran bir krallık devralmıştır. Avrupa anakarasının Normandiya ve Akitanya bölgelerinde, Fransa'nın batı sınırında tutunan ve bariz bir şekilde ilerleme niyeti taşıyan İngiltere Krallığı (yahut bazı kaynaklarca 'Angevin İmparatorluğu')³ bulunmaktaydı. Fransa topraklarının doğusunda ise hem dış politikada hem de İmparatorluk vasalları aracılığıyla Fransız iç politikalarında azımsanamayacak bir güce sahip olan Kutsal Roma İmparatorluğu hüküm sürmekteydi. Buna ek olarak Fransa tahtına vasal olarak tâbi bulunan Flandre, Champagne, Anjou ve Dammartin gibi güçlü kontluklar, kraliyet üzerinde sürekli bir tehdit oluşturmaktaydılar. Bu noktada Philippe Auguste, tahta çıkışından itibaren uzun yıllar boyunca iç ve dış tehditlerle mücadele etmişti. İngiltere Kralı I. John'un (1166-1216) iktidarı sırasında büyük oranda ilerleme kaydeden ve İngiltere'nin Batı Fransa'da bulunan topraklarının çoğunluğunu ele geçiren Philippe Auguste, özellikle 1212 yılından itibaren Dammartin ve Flandre gibi vasalları, İngiltere ve Kutsal Roma arasında kurulan Philippe karşıtı ittifak ile yüzleşmek durumunda kalmıştır.

Philippe Auguste karşıtı ittifakın genel stratejisi, Kral Philippe'i iki farklı cephede, ittifakın tercih ettiği bölge ve şartlarda savaşılmaya zorlamaktır. Philippe ise bu koordineli saldırıya karşı ordusunu ikiye bölerek ve kendisine bağlı bölgelerden milis toplayarak cevap vermiştir. Philippe, Kral John'un ordusu ile mücadele etmek amacıyla oğlu Prens Louis'yi (1187-1226) kuvvetlerinin yarısıyla göndermiş, Kutsal Roma İmparatoru IV. Otto'nun (1175-1218) komutasındaki ordusu ise Bouvines kasabası yakınlarında bizzat karşılaşmıştır. Müstahkem mevki bulunmaması ve iki ordunun birbirine yakınlaşması sebebiyle meydana muharebesi kaçınılmaz hâle gelmiş, Philippe stratejik açıdan en uygun zeminde Otto komutasındaki ittifak ordusu ile yüzleşmiş ve kesin galibiyet elde etmiştir.

Bouvines Muharebesi'ne dair birincil kaynaklar içerisinde, Philippe Auguste'ün kronik yazarı olarak görev yapmış Rigord'un (t. 1150-t.1209)⁴ başladığı ve bir diğer kraliyet kronikçisi Guillaume le Breton'un (t. 1165-t.1225) devam ettirdiği Latince *Gesta Philippi Augusti* bulunmaktadır. Guillaume le Breton, Bouvines Muharebesi'nin de dâhil olduğu kendi dönemine ait olayları daha geniş ve edebî bir biçimde aktardığı Latince manzum *Philippide* eserinde de aktarmıştır. *Histoire des ducs de Normandie et des rois d'Angleterre* başlığını taşıyan ve Béthunelü anonim yazar tarafından kaleme alınan Orta Çağ Fransızcası eser ise muharebeye Normanların bakışını yansıtır niteliktedir. Yine metnin oluşturulmasında faydalanan, harp durumunda Fransa'da hangi bölgeden ne kadar asker elde edileceğinin kaydedildiği *Servitia Feodorum* başlığını taşıyan kayıt ve Bouvines Muharebesi savaş

¹ Bernard Guenée'ye göre 1190 yılından itibaren Philippe Auguste için normalde kullanılan *Rex Francorum* (Tr.: Frankların Kralı) ile birlikte *Rex Francie* (Tr.: Fransa Kralı) unvanı çeşitli belgelerde görülmektedir. Haziran 1203 tarihi itibarıyla ise *Rex Francie* resmî belgelerde daha fazla kullanılmıştır. Bernard Guenée, *Politique et histoire au Moyen Age: recueil d'articles sur l'histoire politique et l'historiographie médiévale (1956-1981)* (Paris: Publications de la Sorbonne, 1981) 158. John W. Baldwin ise bu yeni unvanın varlığını ve bazı belgelerde kullanıldığını kabul etmekle, ek olarak daha geniş bir coğrafi alanın üzerinde hak iddia ettiğini açıklamakla birlikte resmî fermanlarda *Rex Francie*'nin asla kullanılmadığını iddia eder. John W. Baldwin, *The Government of Philip Augustus: Foundations of French Royal Power in the Middle Ages* (Berkeley: University of California Press, 1991) 360-361.

² Auguste lâkabı (Lat.: *Augustus* unvanından) Philippe'e aslen Rigord tarafından devletin, özellikle de krallığa bağlı toprakların Philippe tarafından genişletilmesine binaen verilmiştir. Philippe'in aslında doğumundan itibaren taşıdığı *Dieudonné* (Tr.: Tanrı'nın verdiği, Tanrı'nın hediyesi) lâkabı daha önceden bilinmemektedir. Bu lâkabın sebebi ise Philippe'in babası Kral VII. Louis'nin uzun yıllar ve birçok evlilik sonucu doğan ilk ve tek oğlu olması dolayısıyladır. François Guizot (ed.) *Collection des Memoires Relatifs a l'Histoire de France, Vie de Philippe-Auguste par Rigord* (Paris: Chez J.-L.-J.-Brière, 1825) 6-7. Jerzy Pysiak, "Philippe Auguste. Un roi de la fin des temps?" *Annales*, 57 (5), (2002), 1168-1172. Pierre Sébastien Laurentie, *Histoire de France, Seconde Edition, Tome 2* (Paris: Lagny Frères, 1857) 234.

³ 'Angevin İmparatorluğu', Anjou Dükü V. Geoffroy Plantagenet'in (t.1113-1151) soyundan gelen, İngiltere Kralı II. Henry (1133-1189) ile başlayıp Kral John'un (1166-1216) anakara topraklarındaki mutlak hâkimiyetini kaybetmesiyle sonlanan dönemde, modern Birleşik Krallık, Fransa ve İrlanda'yı kapsayan yönetim bölgesine ve döneme verilen addır. Tanım ilk kez 1887 yılında Kate Norgate tarafından tarihçiliğe kazandırılmıştır. Tanım bir 'imparatorluk' içerse ve muhtemelen İngiliz krallarının bu süreçteki imparatorluk idealini yansıtsa dahi Angevin İmparatorluğunu gerçek anlamıyla bir bayrak altında toplanmış imparatorluktan ziyade, aynı yöneticinin hükmettiği farklı ülkeleri içeren bir 'kompozit monarşi' olarak tanımlamak daha doğrudur. Kate Norgate, *England Under the Angevin Kings*, Vol.: 2 (London: MacMillan and Co., 1887) 169. John Gillingham, *The Angevin Empire*, Second Edition (London: Arnold Publishers, 2001) 1-5. J. H. Elliott, *Scots and Catalans: Union and Disunion* (New Haven: Yale University Press, 2018) 10-11. Ralph V. Turner, Richard R. Heiser, *The Reign of Richard Lionheart: Ruler of the Angevin Empire, 1189-99* (London: Routledge, 2013) 17-19.

⁴ Takriben (t.). İngilizce karşılığı için bkz.: circa (c.).

esirlerinin listelendiği *Catalogus Captivorum* metinleri, muharebenin askerî açıdan daha derin biçimde incelenmesini sağlamıştır.

Literatürde Bouvines Muharebesi üzerine yapılmış yahut muharebeyi kapsayan bazı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Örneklendirmek gerekirse Jan Frans Verbruggen'in 1954'te yayımlanan *De Krijgskunst in West-Europa in de Middeleeuwen* adlı eseri, Orta Çağ Avrupası için önem teşkil eden bazı muharebelerin askerî açıdan incelemesini sunmaktadır. Bouvines Muharebesi adına kapsamlı bir askerî analiz de içeren bu çalışma, 1977 yılında Sumner Willard ve S.C.M. Southern tarafından *The Art of Warfare in Western Europe During the Middle Ages* başlığıyla İngilizceye çevrilmiştir.⁵ Georges Duby'nin kaleme aldığı 1973 tarihli *Le Dimanche de Bouvines* adlı çalışma ise Bouvines Muharebesi'ni anlatısının merkezine almıştır. 1990 yılında Catherine Tihanyi tarafından *The Legend of Bouvines: War, Religion, and Culture in the Middle Ages* başlığıyla İngilizceye çevrilen eser, muharebenin Fransız ve İngiliz siyasî tarihindeki önemine değinmektedir. Duby için Bouvines Muharebesi, Fransız millî kimliğinin temel taşlarından biridir. Muharebenin sonraki yüzyıllar içerisinde efsaneleşmesi ve 18. yüzyılda Fransız tarih yazımında tekrar yüceltilmesi ise Duby'nin tezini kanıtlar niteliktedir. Duby'e göre İngiltere için Bouvines Muharebesi'nin en önemli sonucu Magna Carta'ya giden süreci başlatmasıdır.⁶ Dominique Barthélemy, 2018 yılında *La Bataille de Bouvines: Histoire et légendes* adlı çalışmasıyla hem Duby'nin yorumlarını tekrar gündeme getirmiş, hem de dönem kaynaklarını tarih yazımı açısından değerlendirmiştir.⁷

Bu çalışmanın amacı, Bouvines Muharebesi'nin siyasî ve askerî açıdan genel tahlilini yapmaktır. Bouvines Muharebesi, uzmanların büyük bir çoğunluğu tarafından Fransız tarihinin önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Muharebenin siyasî sonuçları, Avrupa'nın neredeyse tamamını etkilemiş ve yeni politik dengelerin kurulmasına sebep olmuştur. Muharebeden zaferle ayrılan Philippe Auguste, iktidarına karşı iç ve dış tehditleri neredeyse tamamen ortadan kaldırmıştır. Değişen krallık anlayışının ihtiyaçlarından biri olan iç bütünlüğe büyük ölçüde kavuşan Philippe, artık güçlü merkezî otorite ve idarî krallık yönetimini Capet krallarının yeni hedefi hâline getirmiştir. 'Angevin İmparatorluğu' çökmüş, İngiltere Magna Carta ile kral aleyhine yeni bir siyasî düzene kavuşmuştur. Kutsal Roma İmparatorluğu yeni bir imparator tarafından devralınmış, Fransa karşıtı ittifak fiilen imha olmuştur. Bouvines Muharebesi'ne giden süreç, tarafları bu muharebeye götüren nedenler ile dönemin siyasî şartlarının kaynaklar ışığında incelenmesiyle daha anlaşılır olacaktır. Bu sayede özellikle 13. yüzyıl başlarında Fransa'nın iç ve dış aktörlere karşı siyasî mücadeleleri ile ilgili daha somut örnekler üzerinden yorum yapılabilecektir.

Askerî açıdan bakıldığında Bouvines Muharebesi, dönemde az sayıda meydan muharebesinin gerçekleşmiş olması göz önüne alındığında eşsiz bir örnektir. Tarafların genel ordu düzeninden askerlerin teçhizatına dek aktarılan detayların Orta Çağ Avrupa ordularının savaş usulünün incelenerek diğer askerî mücadelelerle karşılaştırılmasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Orta Çağ Avrupa harp taktik ve stratejileri üzerine değerli örnekler sâhip olan Bouvines Muharebesi, birimden orduya kadar askerî tarih çalışmaları için bir tarihsel laboratuvar niteliğinde görülebilir. Bu noktada Orta Çağ Avrupası'nda meydan muharebesinden uzak duran orduların hangi şartlarda meydana karşılaşmayı kabul ettikleri ve kaçış nedenleri de daha iyi anlaşılacaktır. Böylece meydan muharebesinin bu dönemde neden nadiren görüldüğü ve nasıl sonuçlanabileceği de daha iyi kavranacaktır.

1. Bouvines Muharebesi Öncesi Fransa ve İngiltere'nin Durumu

Kral Philippe Auguste 1180 yılında tahta çıktığından beri hem İngiltere başta olmak üzere dış güçler hem de iç tehlikeler ile karşı karşıya kalmıştır. Kıta topraklarında, ekseriyetle Akitanya-Normandiya tarafındaki İngiliz varlığı, Flandre ve Champagne gibi güçlü vasal kontlukların Fransız tahtındaki etkisini belirlemiştir. Bahse konu olan etki, kimi zaman İngilizler ile Capet karşıtı bir ittifak kimi zamansa başta evlilik olmak üzere çeşitli etkenlerle kral üzerinde baskı oluşturma şeklinde karşımıza çıkmıştır. Kraliçe Adèle de Champagne'in (1140–1206) oğlu olan Philippe Auguste,

⁵ Jan Frans Verbruggen, *De Krijgskunst in West-Europa in de Middeleeuwen* (Brussels: Paleis der Acedemiën, 1954). Jan Frans Verbruggen, *The Art of Warfare in Western Europe During the Middle Ages: From the Eighth Century to 1340*, (trans.: Sumner Willard, S.C.M. Southern), (Amsterdam: North Holland Publishing, 1977).

⁶ Georges Duby, *Le Dimanche des Bouvines* (Paris: Gallimard, 1973). Georges Duby, *The Legend of Bouvines: War, Religion, and Culture in the Middle Ages* (trans.: Catherine Tihanyi), (Cambridge: Polity Press, 1990).

⁷ Dominique Barthélemy, *La Bataille de Bouvines: Histoire et légendes*, EPUB (Paris: Perrin, 2018).

annesinin Champagne hanesinden kaynaklanan siyasî tecrübelerine doğrudan tanıklık etmiştir.⁸ Bu birikimin etkisiyle hükümdarlığının erken dönemlerinden itibaren hem vasal kontlukların denetimi hem de anakara üzerindeki İngiliz varlığının kontrol altına alınmasıyla yoğun bir şekilde ilgilenmiştir.⁹

Kral Philippe'in kontrol çabalarından bir diğeri ise, (1166-1216), Kral I. Richard'ın¹⁰ (1157-1199) ölümünün ardından oluşan tahta çıkış ihtilafında Richard'ın kardeşi I. John'un karşısındaki aday olan Bretonya Dükü Arthur'u (1187-t.1203) desteklemesidir. John'un lehine sonuçlanan bu ihtilafın ardından ise Anjou, Flandre ve Dammartin/Boulogne hanelerinin desteğine sahip yeni Kral John ile 1200 yılında Le Goulet Antlaşmasını imzalayan Philippe, Akitanya topraklarında süzeren olarak kabul görmesi karşılığında John'un krallığını tanımış ve kısa bir süreliğine çatışmalara son vermiştir.¹¹ Buna rağmen 1203-1204 yıllarında Normandiya'yı Kral John'un elinden alan Philippe, İngilizlerin anakarada sadece Akitanya'da sıkışıp kalmasını sağlamıştır. Bu noktadan sonra Philippe'in anakarada üstünlük kurduğunu, John'un ise Normandiya'yı geri alma ve Philippe'i baskı altında tutmak amacıyla genellikle zayıf kalan girişimler gerçekleştirdiğini görülmektedir.¹²

Öte yandan Flandre Kontu IX. Baudouin¹³ (1172-1205), Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Hadrianopolis Muharebesi'nde (14 Nisan 1205) öldüğünde, arkasında herhangi bir erkek vâris bırakmamıştır. Baudouin'in büyük kızı Jeanne (1199-1244) henüz altı yaşında olduğu için Kral Philippe, süzerenlik hakkı ile bu toprakların yönetimini Jeanne adına ele almıştır. Bu dönemde Philippe Auguste hem Flandre tarafından gelecek herhangi bir zarara karşı emniyettedir hem de Flandre Kontluğu'nun geleceğini kendisine daha uygun bir biçimde yönlendirebilecek zamana sahiptir. Bu sırada Paris'te Kral Philippe'in yanında eğitilen Kontes Jeanne, 1212 yılında, on üç yaşındayken Kral Philippe tarafından Portekiz Kralı Sancho'nun (1154-1211) oğlu Ferrand (1188-1233) ile evlendirilmiştir.¹⁴

Bu süreçte Kral John'un pozisyonu pek sağlam değildir. 1204-1205 yıllarında Normandiya'yla birlikte Anjou'nun bir kısmı, Maine ve Bretonya gibi anakaradaki topraklarının büyük bir kısmını Philippe Auguste'e kaptıran John, Fransa'nın İngiltere'yi olası bir istilasına karşı anakara ve ada çapında savunma planları tasarlamak ve çeşitli önlemler almakla meşguldü. Yine bu esnada 1206 yılında başlayan ve 1209 yılında Papa III. Innocentius'un (1161-1216) Kral John'u aforoz etmesine yol açacak Papalık-İngiltere güç mücadelesi 1213 yılına kadar çözülememiştir. 1212 yılında, zaten vasallarıyla arası kötü olan Kral John, ek olarak daha önce önemli görevlerde bulunmuş vasallarının kendisine karşı kurduğu bir komployla uğraşmak zorunda kalmıştır.¹⁵

Kral John, Fransa'ya karşı yeterince başarı elde edememiş, İngiliz soyluları üzerindeki kontrolünü büyük ölçüde kaybetmiş ve zayıf bir kral imajı çizmiş olmakla birlikte 1213 yılı itibarıyla durum lehine

⁸ Philippe Auguste, Capet gelenekleri doğrultusunda 1179 yılında babası ile birlikte eş kral ilân edilmiştir. Taç giyme töreninden kısa bir süre sonra Kral Louis, felç geçirmiş ve kötürüm kalmıştır. Bu sırada Louis'nin belge ve karar onaylamakta kullandığı kraliyet mührü, Philippe Auguste tarafından "oğlunun görüşlerini ve onayını almadan diyar hakkında herhangi bir karar almaması" amacıyla alınmıştır. Gerçek amaç ise, Philippe'in annesi Kraliçe Adèle de Champagne (t.1140-1206) ve kont dayılarının mührü kendisinden önce almasını engellemektir. Çünkü Philippe'in başta evliliği olmak üzere aldığı birçok karar, annesi ve Champagne hanesine mensup dayıları tarafından sorgulanmaktadır. Nitekim çok kısa bir süre sonra Kraliçe Adèle, Champagne topraklarında kraliyete karşı savunma amaçlı girişimlerde bulunmuştur. Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223* (New York: Routledge, 2013) 41-43.

⁹ Bradbury, *Philip Augustus*, 41-47. Philippe Auguste'ün Champagne hanesi ile ilgili kararlarının etkisi, daha sonraki yıllarda görülecektir. Örneğin Champagne, birçok düşmanın Capet karışlığında birleştiği Bouvines Muharebesi sırasında Philippe Auguste'ün tarafında bulunmuştur. Jan Frans Verbruggen, *The Art of Warfare in Western Europe During the Middle Ages: From the Eighth Century to 1340* (trans.: Sumner Willard, R. W. Southern) (Woodbridge: The Boydell Press, 1997) 236.

¹⁰ Kral II. Henry ve daha önce Fransa Kralı VII. Louis'le (1120-1180) evlilik yapmış ve büyük olaylar silsilesiyle boşanmış olan Akitanya Düşesi Éléonore'un (t.1124-1204) oğludur. Annesinin üzerinden Akitanya topraklarını miras alan Richard, genç yaşında babasına karşı başarısız bir isyan girişiminde bulunmuş, buna rağmen babasının ve ağabeylerinin ölümüyle kral olarak taç giymiştir. Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192) sırasında kumandan olarak gösterdiği yararlılık ve askerî başarıları ile tanınır. Turner, Heiser, *Richard Lionheart*, 57-71. Steven Runciman, *A History of the Crusades Volume 3: The Kingdom of Acre and the Later Crusades* (New York: Cambridge University Press, 1995) 479.

¹¹ Bradbury, *Philip Augustus*, 133-135.

¹² John France "The Battle of Bouvines 27 July 1214" içinde Gregory I. Halfond (ed.) *The Medieval Way of War: Studies in Medieval Military History In Honor of Bernard S. Bachrach* (Surrey: Ashgate, 2015) 254-255.

¹³ Kont Baudouin, aynı zamanda Dördüncü Haçlı Seferi sırasında, 16 Mayıs 1204 tarihinde Haçlılar tarafından ele geçirilen Konstantinopolis'te Latin İmparatoru I. Baudouin olarak tahta çıkmıştır. Runciman, *Crusades*, 124-125.

¹⁴ Bradbury, *Philip Augustus*, 284-285

¹⁵ Gillingham, *The Angevin Empire*, 103-104.

dönmeye başlamıştır. Örneğin Flandre Kontesi'nin kocası Kont Ferrand, Kral Philippe'in üzerindeki yoğun baskısı nedeniyle ittifak arayışına girmiştir. Philippe'in ölen eşi Kraliçe Isabelle'in¹⁶ (1170-1190) çeyiz olarak krallığa getirdiği Artois ve çevresinin Prens Louis'e (1187-1226) bırakılması için çifti hapsettiği, mühim bir süre boyunca elinde tuttuğu ve ardından Aire ve Saint-Omer kasabalarının krallığa bırakıldığı görülmektedir. Bu yoğun baskı ardından Kont Ferrand ve Kontes Jeanne eski Flandre Kontlarının müttefikleri olan Kutsal Roma ve İngiltere ile tekrar birlikte hareket etmeye karar vermiştir. 1213 yılında gerçekleşen ve Flandre Kontluğu'nun katılım gösterdiği Damme Deniz Muharebesi (30–31 Mayıs 1213), Bouvines Muharebesi ile sonlanacak olan Anglo-Fransız Savaşı'nın ilk safhası olarak değerlendirilebilir. Bu muharebede İngilizlerin Flandre desteğiyle kazandıkları büyük zafer¹⁷ sonucunda Fransız donanması imha edilmiş, Kral John ise Fransa'ya son bir akın düzenleyebilmek için gerekli iç ve dış desteği sağlamıştır.¹⁸

Kral John'un ittifakının önemli bir üyesi, Boulogne Kontu Renaud de Dammartin'dir (1165-1227). Philippe Auguste'ün çocukluk arkadaşı olan Kont Renaud, Flandre Kontluğu'ndan kopmuş ve Fransa Krallığının direkt vasalı hâline gelmiş olan Boulogne Kontluğu'nu bir süre Philippe'in politikaları uyarınca yönetmiştir. Özellikle Beauvais Piskoposu Philippe de Dreux¹⁹ (1158-1217) gibi Capet Hanedanı'nın yakın müttefikleri olan bazı soylularla olan kişisel husumetleri ise 1211 yılında yine Piskopos Philippe ile ilgili bir hukukî meselenin çözümü üzerine kral huzuruna çıkmayı reddederek otoritesini hiçe sayması ile sonuçlanmıştır. Bunun sonucunda Kral Philippe, Renaud'un topraklarına el koymuştur. Bu noktadan itibaren Kont Renaud ve Kont Ferrand başta olmak üzere bazı Fransız soyluları, Kral John ile ittifaklarını resmileştirmek amacıyla 4 Mayıs 1212'de Lambeth Antlaşması'nı imzalamışlardır.²⁰

İngiltere Kralı John'un ittifakına dâhil ettiği en büyük askerî destek ise Kutsal Roma İmparatorluğu'ndan gelmiştir. Kutsal Roma İmparatoru IV. Otto von Braunschweig'in (1175-1218) tahtı, Papa III. Innocentius ve İmparatorluk elektör prensleri ile desteklenen Sicilya Kralı II. Friedrich von Hohenstaufen (1194-1250) tarafından sarsılmıştır. Dahası Philippe Auguste, Papalık ve Kral Friedrich ile ilişkileri nedeniyle İmparator Otto'nun hak iddialarının karşısında bulunmuştur. Normal şartlara kıyasla daha sınırlı askerî ve siyasî kuvvet bulundursa da Kral John için imparator yeğeni IV. Otto'nun desteği Fransa'ya karşı kullanılabilir büyük bir koz olmuştur. Hâlihazırda John ile akrabalık ilişkileri ve siyasî rakibinin Philippe tarafından desteklenmesi gibi nedenler, muhtemelen IV. Otto'nun taraf seçmesini kolaylaştırmıştır.²¹

Görüldüğü üzere İngiltere Kralı John'un iktidarının başlangıcından itibaren Fransa lehine gelişen dengeler, 1212-1213 yılına gelindiğinde hızlı bir biçimde Kral Philippe Auguste aleyhine dönmüştür.

¹⁶ Isabelle, Hainault Kontu V. Baudouin'in (1150-1195) kızıdır. Çeyiz olarak krallık topraklarına bırakılan Artois ve çevresinin yanı sıra, dayısı Flandre Kontu Philippe d'Alsace'ın (1143-1191) çocuksuz ölmesi durumunda Flandre Kontluğuna bağlı toprakların büyük bir kısmının (Vermandois, Valois, Amiénois ve Artois'in tümü) mirasçısı pozisyonundadır. Ancak Isabelle, 14 Mart 1190 yılında ölü doğan ikizlerinin ardından doğum sonrası komplikasyonlar nedeniyle bir gün sonra hayatını kaybetmiş, Kont Philippe ise hâlâ yaşadığı için bu toprakların çeyiz kısmı haricinde taht topraklarına dahil mümkün olmamıştır. 1187 yılında Kraliçe Isabelle, daha sonra Kral VIII. Louis (1187-1226) olarak bilinecek Prens Louis'i dünyaya getirmiştir. Bradbury, *Philip Augustus*, 175-177.

¹⁷ Daha ayrıntılı bir şekilde aşağıda değinilecek olan Damme Deniz Muharebesi, Fransız donanmasının imhasıyla ve İngiliz kesin zaferiyle sonuçlanmıştır. *Histoire de Guillaume le Marechal* yazarı Jean, ganimetlerin büyüklüğü için "İngiltere'ye bundan büyük ganimet gelmedi / Fatih Arthur zamanından beri" (*Si grant gaaing en Engleterre / Puis que Artur l'ala conquerre*) notunu düşmüştür. Paul Meyer (ed.) *Histoire de Guillaume le Maréchal, comte de Striguil et de Pembroke, régent d'Angleterre*, Tome Second (Paris: Librairie Renouard, 1894) 163. Susan Rose, *Medieval Naval Warfare, 1000-1500* (London: Routledge, 2002) 28-31. F. W. Brooks, "The Battle of Damme- 1213" *The Mariner's Mirror*, 16 (3), (1930), 263–271.

¹⁸ Bradbury, *Philip Augustus*, 284-286.

¹⁹ Piskopos Philippe, Philippe Auguste'ün kuzeni, Kont I. Robert de Dreux'un (t.1123-1188) oğlu, Kont II. Robert de Dreux'un (1154-1218) ise kardeşidir. Ruhban olduktan sonra çeşitli görevlerde bulunmuş, daha sonra ise kontluğa tekabül eden ve Papalığa bağlı Beauvais Diyakozluğunun başına Piskopos olarak geçmiştir. Philippe Auguste'ün iyi bir müttefik olan Piskopos Philippe, Philippe Auguste'ün Danimarkalı Ingeborg (1174-1237) ile evliliğini bitirmesindeki rolü, askerliği ve Albi Haçlı Seferi'ndeki etkinliğiyle de bilinmektedir. Gérard Hercule, "Le comte-évêque" *Bibliothèque de l'école des chartes*, 5 (1844), 8-18.

²⁰ Antlaşmaya göre taraflar birbirlerinden bağımsız şekilde Kral Philippe Auguste ile anlaşma yoluna gitmeyeceklerdir. "...quod non faciemus pacem vel treugam, sine ipso, cum Rege Francie, nec cum Ludovico filio suo,..." Thomas Rymer (ed.) *Foedera, Conventiones, Literae, et Cujuscunque Generis Acta Publica* (Lahey: Jean Neaulma, 1739) 50-51. Duby, *The Legend*, 207.

²¹ France, "Bouvines" 256.

Buna rağmen askerî güç dengesi bakımından Fransa tarafı ile bu yeni İttifak arasında büyük bir eşitsizlik tespit etmek zordur. Öyle ki Fransa ordusunun ittifakın parçası olan ‘eski’ vasallarından elde ettiği askerî kuvvet oldukça sınırlıdır. Örnek olarak Ian Heath’ın işaret ettiği üzere 12. yüzyıl ortalarında Fransa ordusuna Flandre Kontluğu’nun 10 şövalye, 13. yüzyılda ise 42 şövalye göndermekle yükümlü olduğu bilinmektedir. Flandre Kontluğu ise 12. yüzyıl ortalarında dahi kendi vasallarından 1000 şövalye kadar çıkartabilecek kapasitededir.²² Benzer şekilde diğer vasallardan bağlılık dâhilinde elde edilen şövalye sayısı, vasalların çıkartabileceği potansiyel şövalye sayısının çok küçük bir parçasıdır.²³ Bu husus kraliyetin vasal kuvvetlerine nispeten az bağımlı olduğu şekilde algılanabileceği gibi, bir yandan da Heath’ın ifade ettiği üzere krallığın zayıflığı ve otorite eksikliği olarak görülebilir.²⁴

Philippe Auguste, Bouvines Muharebesi öncesindeki uzun yıllar süren stratejik üstünlüğüne rağmen olası bir İngiliz ve diğer düşman kuvvetlerin potansiyel saldırılarına karşı hazırlık içerisindeydi. Bu doğrultuda Philip, her ne kadar Haçlı Kral figürünün Capet kralları arasındaki önemini²⁵ farkında olsa da 1202’de başlayan Dördüncü Haçlı Seferi ve 1209’da başlayan Albi Haçlı Seferi’ne²⁶ (1209-1229) bizzat katılım göstermemiştir. Dördüncü Haçlı Seferi davetini yine İngiltere ile olan ve yukarıda değindiğimiz mücadelesini sebep göstererek geri çeviren Philippe, Albi Haçlı Seferi’ne ise “iki yanının iki büyük ve tehlikeli aslanla çevrilmesi”²⁷ nedenini öne sürerek katılmamıştır.²⁸

Anlaşıldığı üzere İngiltere ve Fransa, on yılı aşkın bir müddetçe büyük bir mücadeleye hazırlanmış, iki taraf birbirine nihai bir darbe vurmanın planlarını oluşturmuşlardır. Fransa tarafında Kral Philippe Auguste, İngiltere’yi istilâ etmek için büyük bir donanma hazırlamış, muhtemelen bu şekilde savaşı anakaradan ve özellikle Kral John’un hedeflerinden olan Normandiya’dan uzaklaştırıp İngiltere’ye götürmeyi amaçlamıştır. Kral John ise anakarada Philippe’i müttefiklerinin yardımıyla kesin bir zafer ile tamamen saf dışı bırakmayı hedeflemiştir. Nitekim bu rekabet ve nispeten küçük çaplı mücadeleler 1213 yılı itibarıyla topyekûn bir savaşa dönüşecektir.

²² Ian Heath, *Armies of Feudal Europe, 1066-1300* (Sussex: Wargames Research Group Publication, 1989) 8.

²³ Önemli bir örnek olarak, Bouvines Muharebesi’nde Philippe Auguste’un tarafında savaşan Champagne Kontluğu, 12. yüzyıl ortalarında Flandre’ye benzer şekilde krallığa 10 şövalye vermekle yükümlüdür. Aynı dönemde Champagne Kontluğu, kendisine bağlı vasallardan 2300 şövalye elde edebilmektedir. Normandiya Dükalığı ise krallığa verdiği 10 şövalyeye karşılık kendi vasallarından 2500 şövalyeye kadar büyük bir kuvvet elde edebilmektedir. 13. yüzyıl için diğer vasalların krallığa borçlu olduğu şövalye sayısı ise Heath’ın belirttiği üzere Burgundiya Dükalığı 60 şövalye, Bretonya Kontluğu 40 şövalye, Anjou Kontluğu ise 35 şövalyedir. Heath, *Armies*, 8-9.

²⁴ Heath, *Armies*, 8.

²⁵ Haçlı Seferleri, 10. yüzyıl sonlarında Fransız tahtına çıkmış, meşruiyet ve otorite eksikliği hissedilen ve özellikle I. Haçlı Seferi ardından değişen meşruiyet şartlarına uyum sağlamak zorunda kalan Capet kralları için önemli bir güç ve nüfuz kaynağı hâline gelmiştir. James Naus’un ‘statü ekonomisi’ tanımlaması dâhilinde Haçlı Seferleri’nde varlık göstermiş biri, göstermeyen bir dengine göre daha üstün olmaktadır. Bu noktada Kral VI. Louis (1081-1137) ve Kral VII. Louis’ nin başkanışmanı, Saint-Denis Başrahibi Suger (t.1081-1151) tarafından tasarlandığı düşünülen ‘Haçlı Kral’ imajı, Fransa krallarının mümkün oldukça Haçlı Seferlerine katılmasını ve bu katılımı ‘en Hristiyan Kral – rex Christianissimus’ iddialarında kullanmalarını içermektedir. Gerçekten de VII. Louis II. Haçlı Seferi’ne (1147-1150) bizzat katılmış, yaşadıkları Suger’in emriyle Saint-Denis Manastırı keşişlerinden Eudes de Deuil (t.1110-1162) tarafından bir kronik içerisine kaydedilmiş, Philippe Auguste ise III. Haçlı Seferi’nde Kral Richard’a rağmen uzun süre etkinlik göstermiştir. James Naus, *Constructing Kingship, The Capetian Monarchs of France and the Early Crusades* (Manchester: Manchester University Press, 2016) 85-128.

²⁶ Albi Haçlı Seferi, Papa III. Innocentius’un (1161-1216) çağrısı ile, Papalık Elçisi Arnaud Amaury (ö.1225) ve Kont Simon de Montfort’un (t.1175-1218) öncülüğünde, Güney Fransa’da, özellikle Languedoc’ta görülmüş bir düalist heretik topluluk olan Katharlar üzerine gerçekleştirilen bir Haçlı seferidir. Katharlar, vaftiz ve efkaristiya gibi Katolik öğretilerini reddetmiş, *consolamentum* ayinini gerekli kılmış, *credentes* (inanamlar) adı verilen genel halk ve *prefectus* (mükemmel) yahut *prefecta* (mükemmel, kadın) olarak bilinen asketik ruhbanlara ayrılmıştır. Toulouse Kontluğu topraklarında gerçekleşmiş olan sefer, daha sonra Toulouse Kontu VI. Raymond’u (1156-1222) ve vasallarını hedef almış, çeşitli mücadeleler sonucunda Toulouse Kontluğunun Fransız tahtına ilhakı, yer altına çekilen Katharları imha etmek amaçlı kurulan Fransız Engizisyonu ve Katolik tahakkümünün Languedoc’ta tekrar tesisi gibi sonuçlara yol açmıştır. Fatih Durgun, “They Are Worse Than Saracens With Their Strong Hand and Their Arm Stretched in Fight”: Multifaceted Context of the Albigensian Crusade” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (48), (Şubat 2017), 177-180. Eray Özer, ‘Tanrı Kendinden Olanı Bilir’: Albi Haçlı Seferi’ni Konu Alan Dönem Kaynaklarının Tarihyazımı Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2021) 9-12.

²⁷ “duos magnos et graves habebat a lateribus leones” Petrus Vallis Caernaii, “Historia Albigensium Et Sacri Belli in Eos AD 1209” içinde Jacques-Paul Migne (ed.), *Patrologia Latina, Series Secunda*, Tome 213 (Paris: Jacques-Paul Migne, 1855) 562. ‘İki aslan’, İngiltere Kralı I. John ve birkaç yıl sonra Kutsal Roma İmparatoru olacak olan IV. Otto’yu temsil etmektedir. Keza Kral John’un Plantagenet hanedanının ve Otto’nun Welf hanedanının armaları aslan figürü içermektedir.

²⁸ Peter of les Vaux-de-Cernay, *The History of the Albigensian Crusade* (trans.: W. A. Sibly, M. D. Sibly) (Woodbridge: The Boydell Press, 2000) 41-42.

2. Muharebe Öncesi ‘Anglo-Fransız Savaşı’ (1213-1214)

Kral Philippe Auguste, İngiltere işgali planının bir parçası olarak Kont Ferrand ile Gravelines’te birleşmek üzere sözleşmiştir. Kont Ferrand’ın ‘bu hususta sözünü tutmaması (tıpkı başka hususlarda da tutmadığı gibi)’²⁹ üzerine Kral Philip, Flandre topraklarına hücum ederek Cassel, Ypres ve Bruges bölgelerini ele geçirmiştir. Cassel-Ypres-Bruges rotasından ilerleyip Ghent şehrini kuşattığı sırada, hâlihazırda bulundukları Gravelines’ten ayrılarak deniz üzerinden kuşatmaya destek vermek amacıyla Fransız donanması harekete geçmiştir. 30-31 Mayıs 1213 tarihlerinde Gravelines’ten ayrılıp Damme’a ilerleyen Fransız donanması, Salisbury Lordu William Longespée (1167-1226) komutasındaki İngiliz donanması tarafından keşfedilmiştir. Fransız donanmasının muharebe açısından yetersizliğini fark eden İngilizler, neredeyse tüm donanmayı imha etmiştir. Çeşitli kaynaklara göre büyük miktarlarda³⁰ Fransız gemisi ele geçirilmiş, İngilizler tarafından imha edilmiş yahut Fransızlar tarafından düşman eline geçmemesi amacıyla yakılmıştır. Düşmanına büyük bir ganimet kaptıran, dahası korkunç bir yenilgi alan Kral Philip, Ghent kuşatmasını kaldıracak ve İngiltere istilası planını zorunlu olarak öteleyecektir.³¹

1213 yılında Damme’da Fransa’nın denizden gerçekleştirebileceği herhangi bir saldırı ihtimalini ortadan kaldıran Kral John, bu noktadan sonra müttefikleri ile birlikte hareket ederek Kral Philippe’i anakarada da etkisiz hâle getirmeyi amaçlamıştır. İmparator IV. Otto’nun ve Kral John’un başını çektiği bu ittifak, Flandre Kontu Ferrand, Boulogne Kontu Renaud de Dammartin, Brabant Dükü Hendrik (1165-1235), Hollanda Kontu Willem (1167-1222), Lorraine Dükü Thiébaud (1191-1220) ve Limburg Dükü Henri (1140-1220) gibi büyük soyluları kapsamaktadır. İttifakın uzlaştığı savaş planı en basit hatlarıyla Philippe Auguste’ü iki ordu arasında sıkıştırmaktır. Plan itibarıyla Kral John, Akitanya toprakları üzerinden, güneyden savaşı başlatırken Philippe’in güneye inmesini sağlayacak, bunun ardından İmparator Otto’nun komutasındaki diğer müttefiklerden oluşan ordu kuzey yönünden hücumu kalkacaktır. Bu strateji, iki büyük kuvvetin senkronize bir biçime hareket etmesi açısından John France’ın ifade ettiği üzere defalarca denenmiş ve genellikle başarısızlıkla sonuçlanmış bir manevranın tekrarıdır.³²

16 Şubat 1214 tarihinde Kral John, yukarıda belirtilen planı uygulamaya koymak adına ordusuyla birlikte Akitanya’da bulunan La Rochelle’e çıktı. Buradan Nantes ve Angers şehirleri ile bazı kaleleri ele geçiren John, 19 Haziran’da La Roche-au-Moine kalesine ulaşarak burayı kuşattı. Bu sırada Nisan ayından beri kuvvetlerini toplayan ve beklediği üzere kuzey yönüne ilerleyen Kral Philip, bir miktar kuvvet ile oğlu Prens Louis’yi La Roche-au-Moine savunmasına destek vermeye göndermiştir. Kaledeki Fransız savunmacılar, 2 Temmuz’a dek büyük direniş göstermiştir. Bu tarihte bölgeye ulaşan Louis, daha az olan kuvvetleriyle dahi İngiliz ordusuyla savaşmaya hazır olsa dahi Kral John Poitiersli müttefiklerinin ‘isteksizliği’³³ ve sefer süresinin uzunluğu nedeniyle kuşatmayı kaldırarak La Rochelle’e geri çekilmiştir. Roche-au-Moine büyük ve müstahkem bir kale olmamakla birlikte Kral John için Normandiya’ya açılacak bir koridorun anahtarıdır. Bu nedenle John’un bu manevrası Philippe Auguste’ün kuvvetlerinin bir kısmını³⁴ Prens Louis’le bırakarak ana ordusunun bölünmesini sağlamıştır.

²⁹ “...in hoc sicut in aliis fidem non servans...” Guillaume le Breton, “Gesta Philippi Augusti – Guillelmi Armorici Liber” içinde François Delaborde (ed.) *Oeuvres de Rigord et de Guillaume le Breton: Historiens de Philippe-Auguste*, Tome 1 (Paris: Librairie Renouard, 1882) 249.

³⁰ Muharebede 400 geminin imha edildiğine dair kayıtlar bulunmaktadır. Béthune kroniğinin anonim yazarı, Fransız askerlerinin deniz muharebesinde yetenekli olmadığını, Guillaume le Breton ise Fransızların denizcilliği bilmediklerini kaydetmektedir. Bradbury, *Philip Augustus*, 242-243.

³¹ France, “Bouvines” 255-256. 135. Laurence W. Marvin “Philippe II’s “Eye of Command” and the Battle of Bouvines” içinde Kelly DeVries, John France, Clifford J. Rogers (eds.) *Journal of Medieval Military History*, Volume 21 (Woodbridge, The Boydell Press, 2023) 135.

³² France, “Bouvines” 256-257.

³³ Poitiersli baronlar, bu mücadelede kazanan hangi taraf olursa olsun kalan otorite karşısında zor durumda kalacaklarının farkındadır. Bu nedenle mücadeleyi reddeden Poitiersli baronların yanı sıra neredeyse beş aydan beri süren sefer dikkate alındığında, Kral John’un sayıca üstünlük kurmuş olduğu Prens Louis ile muharebeye girmeyişi doğaldır. Aynı zamanda böyle bir mücadele için Kral John, kuşatılan La Roche-au-Moine’dan gelebilecek huruç hareketlerine karşı ordusunun bir miktarını bırakmak durumunda kalacaktır. France “Bouvines” 257.

³⁴ Guillaume le Breton’a göre Prens Louis 1200 şövalye ve beraberinde belirtilmemiş sayıda bir kuvvet ile birlikte La Roche-au-Moine’i savunmaya geçmiştir: “... Tu, nate, manebis / Hic cum militibus demptis de mille ducentis” Guillaume le Breton “Philippide” içinde François Delaborde (ed.) *Oeuvres de Rigord et de Guillaume le Breton: Historiens de Philippe-Auguste*, Tome Second (Paris: Librairie Renouard, 1885) 286. Fransız ordusunda toplamda 2000 şövalye bulunmaktadır: “...et licet rex Philippus magnanimus, cum haberet in exercitu suo duo millia militum et amplius preter aliam aliorum multitudinem...”

Prens Louis'nin Kral John'un bu süreçte elde ettiği birçok kale ve yerleşimi geri alması John'un hareket kabiliyetini kısıtlayan bir hamle olmuştur.³⁵

Philippe Auguste, kuvvetlerini bölerek Kral John'un üstüne göndermekte bir beis görmemiş, tereddütsüz bir şekilde oğlu Prens Louis'nin komutasına büyük bir birlik vermiştir. Fakat bu, Philippe'in kuzeyden bir saldırı beklemediği anlamına gelmemektedir. Aslında Philippe, İmparator Otto'nun hareketinin farkında olarak ordusunu tek parça hâlinde tutabilir yahut La Roche-au-Moine savunmasına tüm ordusuyla birlikte ilerleyebilirdi. Ancak bu noktada Philippe'in idarî becerileri ve Capet hanedanının otorite ve merkezî idare anlayışlarının mirası, Philippe'in hangi bölgeden ne kadar asker elde edebileceğine dair kayıtlara dayanarak bölünen ordunun takviye edilebilmesini sağlamıştır. Bu taleplerin önemli bir kısmı özel yönetimli ve geniş özgürlüklere sâhip şehirler ve komünlerden sağlanmıştır. Böylece Philippe, savaş zamanı kendi mülkünden ve kuzeydeki bağlı topraklarından bir miktar ikmal sağlayabilmiş, bu birliklerin bir kısmıyla yolda, kalanıyla ise muharebe meydanında buluşmuştur.³⁶

Kral John'un La Roche-au-Moine Kuşatması'nda asıl amacının Philippe'in ordusunu ikiye bölmekten ziyade tek bir kuvvet hâlinde kendine çekmek olduğu düşünülebilir. Böylece Kral Philippe La Roche-au-Moine Kuşatması'yla meşgulken İmparator Otto emrindeki kuvvetler tarafından kuşatılabilir ve iki ateş arasında kalabilirdi. Meydan savaşı iki taraf için de beklendik bir yüzleşme yöntemi değildi. Özellikle 11.-13. yüzyıllarda Avrupalı ordu kumandanları kuşatma tipi muharebeleri tercih etmiş, meydan savaşlarından mümkün mertebe kaçınmışlardır. Meydan muharebeleri yalnızca galibiyetin kesin görüldüğü veya başka bir şansın bulunmadığı durumlarda tercih edilmiştir, çünkü meydan muharebeleri kuşatmalara oranla daha belirleyici ve kalıcı sonuçlar verebilir.³⁷

Bahsedilen dönemde meydan muharebesi örnekleri olarak 1066 yılında İngiltere'de birbiri ardına gerçekleşen Fulford Muharebesi, Stanford Köprüsü Muharebesi ve Hastings Muharebesi verilebilir. Fulford ve Stanford Köprüsü Muharebeleri İngiltere Kralı Harold Godwinson (t.1022-1066) ile Norveç Kralı Harald Sigurdsson (t.1015-1066) ve Harold'un kardeşi Tostig Godwinson (t.1029-1066) arasında gerçekleşmiştir. Kral Harald Sigurdsson'un İngiltere istilası girişiminin reaksiyonu olan bu mücadeleler, istilacı kuvvetlerin henüz bir müstahkem mevkiye yerleşmemesi sebebiyle meydan muharebesi şeklinde gerçekleşmiştir. Hastings Muharebesi ise benzer şekilde Kral Harold ile İngiltere'yi istila etmek üzere karaya çıkmış Normandiya Dükü William (t.1028-1087) (Daha sonra İngiltere Kralı I. William) arasında vuku bulmuştur. Hastings'in bir meydan muharebesi olmasının sebebi Normanların elinde sadece geçici üs olarak tahtadan yaptıkları, kuşatmaya dayanıklı olmayan bir kale bulunması nedeniyle Kral Harold'un ordusunu düzlükte karşılamaları, Kral Harold'un ise Norman kuvvetlerini şaşırtma isteğidir.³⁸

Sefer incelendiğinde, kuzeyden harekete geçmesi gereken İmparator IV. Otto ile diğer müttefik birimlerin, beklenenden daha yavaş hareket etmiş olduğu görülmektedir. Prens Louis Kral John ile mücadele içindeyken Philippe Auguste Peronne'da ordusunu toplamış ve 23 Temmuz'da Tournai yönüne hareket etmiştir. Otto'nun ordusunun yavaşlığı, Philippe'in toplayabileceği tüm askerî kuvveti toplamasına olanak vermiştir. Kont Ferrand ve diğer müttefik üyeleri Hainaut'ta bir araya gelmiş, Tournai kentini ele geçirmiş, 26 Temmuz'da ise sahaya gelen İmparator Otto ile birleşerek Mortagne'a, Tournai'nin yalnızca 14 kilometre güneydoğusuna ilerlemişlerdir. Bu sırada Fransız ordusu Tournai'i geri alarak düşmanı çatışma için uygun bir bölgeye çekmek amacıyla Bouvines'e doğru ilerlemiştir.

Guillaume le Breton "Gesta Philipi Augusti" 298. Verbruggen ise bu sayının 800 olduğunu iddia etmektedir. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 242. Muhtemelen Verbruggen metinde kastedilen 1200 şövalyenin Philippe Auguste ile kalanlar olduğu şeklinde bir çeviri yapmaktadır. Ek olarak Verbruggen'in kaynaklarda adı geçen şövalye ve soylulardan yola çıkarak 1200'e yakın bir sayı elde etmiş olduğunu kaydetmek gereklidir. Diğer modern kaynaklar ise çok daha ayrıntılı sayılar verebilmektedir. Örneğin John France, 800 şövalye, 2000 hafif süvari ve 7000 piyadeden, Martin Aurell ise 1200 şövalye, France'a benzer şekilde 2000 hafif süvari ve 7000 piyadeden söz eder. France "Bouvines" 257. Martin Aurell "La bataille de la Roche-aux-Moines: Jean sans terre et la prétendue trahison des Poitevins" *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* (2017), (1), 470.

³⁵ Aurell "La bataille de la Roche-aux-Moines" 466-468. France "Bouvines" 257.

³⁶ Marvin "Eye of Command" 133-135

³⁷ Bernard S. Bachrach, "Medieval Siege Warfare: A Reconnaissance" *The Journal of Military History*, 58, (1), (Jan., 1994), 119-120.

³⁸ Frank Barlow, *The Godwins: The Rise and Fall of a Noble Dynasty* (London: Routledge, 2003) 134-153. Kelly DeVries, *The Norwegian Invasion of England in 1066* (Woodbridge: Boydell Press, 1999) 271-299.

Fransız ordusunun kaçtığını düşünen ittifak ordusu ise Mortagne üzerinden Bouvines'e doğru yürümüştür.³⁹

Müttefiklerin iki yönden hücum ederek zafer kazanma planları La Roche-au-Maine Kuşatması ile Prens Louis'nin Châteauroux'ta ordunun bir bölümüyle ana ordudan kopması yönünden başarılıdır. Ancak Kral John bu hareket neticesinde Akitanya'dan dışarı çıkamayacaktır. İmparator Otto'nun birliklerinin yavaşlığı ise Kral Philippe'in yeniden asker toplaması için zaman kazanmasına yol açacaktır. Neticede müttefikler ve Fransızlar arasındaki güç dengesinin müttefiklerin planına rağmen dengede kalmış olduğu söylenebilir. Philippe Auguste'un hızlı bir şekilde kraliyet topraklarından (*demesne*) milis toplamış olduğu görülmektedir. Philippe'in bürokratik temellere sahip ve tüm ülkeye yayılmış yönetim şekli olan idarî krallık biçimini Capet krallık anlayışına yerleştirdiği bilinmektedir. İdarî krallık anlayışına göre evrak, hazine, yargı ve vergilendirme gibi kilit idarî noktalarda yeni kurumlar ve memuriyetler oluşturulmuş yahut eski yönetim araçlarına yeni amaçlar kazandırılmıştır. Böylece kralın hem kendine direkt olarak bağlı bölgelerde hem de vasal topraklarında otoritesi ve gücü artmıştır.⁴⁰ Philippe'in bu vizyonu, krallık toprakları ve vasal mülklerinden elde edilebilecek potansiyel gelirin ve kralın askerî gücünün düzenli olarak takip edilmesini de içermektedir. Böylece Philippe, ihtiyaç anında rotası üzerindeki topraklarından asker toplayarak daha önce ikiye bölünen ordusunun kaybettiği insan gücünün bir miktarını telafi etmiştir.

Genel olarak bakıldığında Fransız ordusunun en net üstünlükleri ordu intikalinin ve düzeninin büyük ölçüde muntazam oluşudur. Fransız ordusu, geride başladığı ordu yürüyüşünü ordunun düzeni ve İmparator Otto'nun gecikmesi nedenleriyle önde tamamlamıştır. Böylece Philip, Bouvines'de düşmanından önce pozisyon alarak önemli bir stratejik avantaj elde etmiştir.

3. Bouvines Muharebesi (27 Temmuz 1214)

Muharebenin gerçekleştiği arazi Bouvines kasabasının birkaç kilometre kuzeydoğusunda kalmaktadır. Kuzeyde Gruson'a, güneyde ise Cysoing'e uzanmakta olan bu geniş ve düz arazi, doğuda Marcq Nehri, batıda ise ormanlarla komşudur. Marcq Nehri üzerinden geçiş için sadece Bouvines yakınlarında ve Fransız ordusunun arkasında kalan, Fransız ordusunun bölgeye intikal etmek amacıyla kullanmış olduğu bir köprü bulunmaktadır. Nehre yakın olan batı yönünde ilerledikçe arazi tipi kademeli olarak düzlükten sazlığa doğru geçmekte, özellikle ağır süvariler için çekilme durumunda hareket kabiliyetini kısıtlayıcı bir pozisyon oluşturmaktadır. Bu sazlık bölgesinden çıkışın tek yolunun Bouvines Köprüsü olduğunu ifade etmek gerekir. Ayrıca Fransız ordusuna daha hızlı yetişmek için kullandıkları Mortagne-Bouvines yönlü Roma yolu çoğunlukla arazinin doğusundaki ormanın içinden geçmektedir. Güneş, Fransız ordusunun arkasında kalmakta ve ittifak ordusunun görüşünü etkilemekteydi.⁴¹

26 Temmuz 1214'te Kral Philippe Auguste'un komutasındaki Fransız ordusu, açık araziye Bouvines Köprüsü üzerinden erken giriş yapmıştır. Ordu, düşmanı beklerken yarım düzene geçmiş, müttefik ordusunun dizilimine göre son şeklini almak üzere araziye dağılmışlardır. Bu görüntü, Fransız ordusunu hazırlıksız yakalamayı planlayan Kont Ferrand ve Kont Renaud de Dammartin gibi savaş tecrübesi bulunan soyluları hayal kırıklığına uğratmakla beraber artık Orta Çağ Avrupası'nda nadiren görülen 'meydan savaşı'⁴² kaçınılmazdır. Arazinin kuzey noktasına konuşlanan ittifak ordusu araziye yayılmış ve Fransız ordusu benzer biçimde bu dizilimi taklit ederek düşmanla yüz yüze gelmiştir.⁴³

³⁹ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 240.

⁴⁰ Warren Hollister, John W. Baldwin, "The Rise of Administrative Kingship: Henry I and Philip Augustus" *The American Historical Review*, 83 (4), (October 1978), 867.

⁴¹ Bradbury, *Philip Augustus*, 303-304. Duby, *The Legend*, 40. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 249.

⁴² Genellikle Orta Çağ Avrupa muharebeleri bir kale veya yerleşim yakınlarında bulunan, hızlı ve kısa süreli fakat çoğunlukla kesin ve uzun vadeli olmayan sonuçlar sağlayan usullerde gerçekleşmiştir. Fakat 1214 Bouvines Muharebesi, büyük ölçekli ve iki ordunun belirli bir düzende karşı karşıya geldiği meydan savaşlarının sınıfına girmektedir. 14 Ekim 1066 yılında Normanlar ile Anglo-Saksonlar arasında gerçekleşen Hastings Muharebesi bir başka meydan savaşı örneğidir. Baldwin, *Government*, 214. Robert Liddiard, *Castles in Context: Power, Symbolism and Landscape, 1066 to 1500* (Macclesfield: Windgather Press, 2005) 79. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 96-97, 328.

⁴³ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 249.

Guillaume le Breton, iki ordu arasındaki asker farkını ittifak lehine üç kat olarak ifade etmiş olmasıyla birlikte⁴⁴ bu sayı kuvvetle muhtemel zaferin büyüklüğünü tasvir etmek üzere abartılmış bir miktardır. Aksine iki ordunun asker gücü konusunda kaynakların belirttiği ile Cartellieri ve Verbruggen gibi tarihçilerin tahminleri şövalye sayısı hususunda neredeyse eşleşmektedir.⁴⁵ Guillaume le Breton, Philippe'in ordusunda 2000'den fazla şövalye olduğunu kaydetmektedir. Yine Guillaume, Kral John'un Akitanya'da önünün kesilmesi için Prens Louis'ye verilen birlikte 800 yahut 1200 şövalyenin bulunduğunu aktarmaktadır. Kaynaklar incelendiğinde mümkün görülen bu sayılar göz önüne alındığında ve Verbruggen'in çevirisi doğru kabul edildiğinde Bouvines'te Fransız tarafında 1200 civarı şövalye bulunduğu ifade edilebilir. Bu şövalyeler 300 kadar hafif süvari tarafından desteklenmiştir.⁴⁶

Fransız ordusunun piyadeleri ise genel olarak seferberliğe çağrılarak Kuzey Fransa'da bulunan kraliyet topraklarından gelen askerlerden oluşmaktadır. Guillaume de Breton'un ifadeleri, ayrıca *Catalogus Captivorum*⁴⁷ ve *Servitia Feodorum*⁴⁸ kayıtlarına baktığımızda, Kuzey *demesne*'lerinden toplam 3080⁴⁹ piyade elde edilmiştir. Verbruggen, toplam piyade sayısının 5000-6000 civarında olduğunu tahmin etmekle birlikte, aradaki farkın *routier*'lerden⁵⁰ kaynaklandığını düşünmek yanlış olmaz.⁵¹

İttifak ordusunun askerî birimleri için Fransız ordusu adına bulunduğu kadar geniş bir veri kaydına sahip değiliz. Elde bulunan kaynakların ise neredeyse tümü Fransız kronik yazarlarınca kaydedilmiştir. Ancak 1300-1500 arası tahmin edilmiş olan şövalye sayısına karşın Verbruggen'in benzer sayılardaki şövalye tahmini, ittifak birlikleri için gerçekliğe uygun bir varsayım olacaktır. Bu noktada 600-650 Flandre şövalyesi, 450-500 Hainaut şövalyesi ve 275 kadar İmparator IV. Otto, Renaud de Dammartin, William Longespée ve Hugues de Boves ile birlikte gelen şövalyeler olduğu tahmin edilmektedir. İmparator Otto, beklendiğinin aksine kendisiyle birlikte oldukça az şövalye ile savaşa gelmiştir. Öyle ki, İmparator Otto'nun II. Friedrich destekçisi Liège Piskoposu Hugues de Pierrepont'un (ö.1229) topraklarından sorunsuz geçmesi adına Kont Ferrand tarafından kendisine refakat etmesi için 200 şövalye gönderilmiştir. Bu noktada, 1500'den az fakat 1300'den pek fazla olmayan miktarda bir ittifak şövalyesi birliğinden bahsedilebilir. Piyade olarak ise ittifak genelinde 7500 kadar askerin bulunduğu, toplam sayının ise 8500-9000 arasında olduğu ifade edilebilir.⁵²

⁴⁴ “Et licet illorum numerus qui bajulat arma / Militie vix esse queat pars tertia nostre” Guillaume le Breton “Philippide” 308. Guillaume, burada düşmanın ağzından Fransız ordusunu tarif etmektedir.

⁴⁵ Fransız ordusundaki şövalyeler ve sayıları üzerine J. F. Verbruggen'in 1211-1212 yılları ile 1317 yılları arasında Fransa vasalllarına bağlı şövalyelerin ve konumlarının çeşitli kaynakların karşılaştırılmasıyla elde edilen tahminlerini incelediğimizde 1200'e yakın bir sayı elde edilmiş olduğu ve Guillaume'un verdiği 2000 şövalyelik toplam sayının gerçeğe uygun olduğunu tasdik ettiği görülebilir. Fakat burada, yine Guillaume le Breton'un kastettiği 1200 şövalyenin Louis ile değil, Philippe ile kaldığını düşünmemiz gerekmektedir. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 242-245. Nitekim daha önce sözü edildiği gibi Verbruggen, verileri incelediğinde 1100'den fazla şövalyenin Bouvines Muharebesi'nde Fransız saflarında hazır bulunduğunu hesaplamıştır.

⁴⁶ France “Bouvines” 259. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 242-244.

⁴⁷ *Catalogus Captivorum*, Bouvines Muharebesi'nde esir alınan kişilerin listelendiği kısa bir belgedir. İttifak ordusunun tutsak alınan askerlerinin kayıtlarını içermektedir. “Catalogus Captivorum” içinde *Monumenta Germaniae Historica*, Tomus 26 (ed.: Societas Aperiendis Fontibus) (Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1882) 391-393.

⁴⁸ *Servitia Feodorum* kayıtları, çeşitli vasalların ve krallık topraklarının krala savaş zamanlarında göndermesi gereken asker miktarının kaydının tutulduğu evrakların bütünüdür. “Servitia Feodorum” içinde Léopold Delisle, Charles Jourdain, Natalis de Wailly (eds.) *Recueil des Historiens des Gaules et de la France*, Tome 23 (Paris: Editeur H. Welter, 1844) 693, 807. John France, *Medieval France at War: A Military History of the French Monarchy, 885-1305* (Leeds: Arc Humanities Press, 2022) 136.

⁴⁹ Verbruggen'e göre 3160.

⁵⁰ Latince “*ruptarii*”, Eski Oksitanca “*rotier*” olarak geçen *routier* kelimesi paralı askerleri ifade etmektedir. Orta Çağ Avrupası'nda paralı askerlere bakış açısının olumsuzluğu dolayısıyla Fransa ve çevresinde kayda geçirilen kroniklerde, özellikle Albi Haçlı Seferi'ni konu alan bazı kaynaklarda kendi taraflarında bulunan paralı askerlerin “*soldarii*” yahut “*stipendiarii*” olarak anıldığı görülebilir. Guillaume de Tudèle, *Histoire de la Croisade contre les Hérétiques Albigeois- Écrite en vers provençaux par un Poète Contemporain* (trans. & ed.: Charles-Claude Fauriel) (Paris: Imprimerie Royale, 1837) 570. William D. Paden, *An Introduction to Old Occitan* (New York: The Modern Language Association of America, 1998) 470. W. A. Sibly, M. D. Sibly “Appendix D: Mercenaries and the Crusade” içinde Peter of les Vaux-de-Cernay, *The History of the Albigenian Crusade* (trans.: W. A. Sibly, M. D. Sibly) (Woodbridge: The Boydell Press, 2000) 300-301.

⁵¹ Heath, *Armies*, 9. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 245-246.

⁵² Verbruggen, *The Art of Warfare*, 246-247. France “Bouvines” 259-260.

İttifak ordusu ve Fransa ordusu benzer bir şekilde *bataille*⁵³ adı ile bilinen üç ana birime ayrılmaktadır. Genel olarak Orta Çağ Avrupa ordularının ekseriyeti bu düzeni tercih eder. Aynı dönemde Guillaume des Vaux-de-Cernay'nin⁵⁴ (t.1182-t.1218) ifadesiyle ordular, Hristiyanlığın temellerinden olan teslis inancına ithafen üçe ayrılmaktadır.⁵⁵ Aslen bu ordu düzeni, pratik hedefler taşıyan, merkezi korumak amacıyla sıkça uygulanan bir dizilim yöntemidir. Üçlü ordu dizilimi, dikey yahut yatay üç ana *bataille* olarak gerçekleştirilmektedir. Orta Çağ Avrupası savaş düzeninde ordular genelde yoldayken veya herhangi bir hareket sürecindeyken dikey olarak, ön, merkez ve arka hatlar şeklinde formasyona girmektedir. Bu hatlar da kendi içlerinde sağ, merkez ve sol kanat olarak üçe ayrılabilir. Bu şekilde tüm yönlerden gelebilecek tehlike bir cephe tarafından savuşturulabilirken merkez saldırıdan uzakta tutulur. Açık arazide ve düşmanla karşı karşıya kalınan durumlarda ise bu düzen sağ kanat, merkez ve sol kanat olmak üzere üç *bataille*'a ayrılmaktadır. Böylece ordu komutanının bulunduğu merkez, sağ ve sol kanatlardan yapılacak düşman hücumuna karşı daha iyi bir savunmaya sâhip olmakta, ihtiyaç durumunda kanatlar içe doğru kapanarak merkeze destek verebilmektedir.⁵⁶

İttifak ve Fransız orduları 2000 adım kadar genişliğinde araziye yayılmışlardır. İttifak ordusu arazinin kuzeyinde bir miktar daha yüksekte durmakta, Fransa ordusu ise Tournai-Bouvines yolunu ortalarına alarak güney yönünde dizilmiş durumdaydı. İlk çatışmanın gerçekleşeceği, ittifak ordusunun sol kanadı ile Fransa ordusunun sağ kanadının 1040 adım genişliğinde olduğu kaydedilmiştir. İttifak sol kanadını oluşturan Flandreli şövalyeler ile Flandre ve Hainaut'tan gelen piyade birlikleri Flandre Kontu Ferrand komuta etmekteydi. Şövalyeler ön, piyadeler ise arka kısımdaydı. Karşılarında bulunan Fransız ordusunun Senlis Piskoposu Guérin (ö. 1227) tarafından komuta edilen sağ kanadı ise Saint-Médard Manastırı'ndan gelen 150 atlı çavuş ve Burgundiya Dükü III. Eudes (1166-1218) ile birlikte Burgundiya ve Champagne'den gelen 180 şövalyeden oluşmaktaydı. En yetenekli ve cesur şövalyeleri ön hatta dizerek ince fakat birbirlerine yakın şekilde savaşabilecek bir hat oluşturan Piskopos Guérin, bu ince ve uzun hatla düşman tarafından kanadının çevrilmesini engellemekteydi.⁵⁷

İttifak merkezinde İmparator Otto bulunmuş, bu hattın ön kısmını Otto'nun şövalyeleri oluşturmuştur. Ek olarak Saksonya, Brabant ve İmparatorluğun çeşitli bölgelerinden gelen piyadeler arka hattı teşkil etmiştir. Otto merkezin ortasında, getirmiş olduğu ve üzerinde kartal sancağı bulunan bir araba konumlandırmış ve bunu toplanma noktası olarak kullanmıştır. Fransız ordu merkezinde ise Kral Philippe Auguste bulunmuştur.⁵⁸ Kral Philippe'in yanında, toplanma noktası işareti ve haberleşme amacıyla kullanılacak olan *Fleur-de-lys*⁵⁹ sancağını Galon de Montigny taşımıştır.⁶⁰

⁵³ "Bataille" yahut "battle", Orta Çağ Avrupa ordularının bölümlerine verilen isimdir. "Battalion (tabur)" ile aynı anlamda kullanıldığını iddia eden bazı araştırmacılara karşın Richard Philippe Abels ve Bernard S. Bachrach, bunun doğru olmadığını, bir *bataille*'in yalnızca savaş meydanında kullanılan formu ifade ettiğini kaydeder. Bir ordu üç ila beş farklı *bataille*'a ayrılabilir. Richard Philippe Abels, Bernard S. Bachrach (eds) *The Normans and Their Adversaries at War: Essays in Memory of C. Warren Hollister* (Suffolk: Boydell and Brewer, 2001) 181. Jim Bradbury, *The Routledge Companion to Medieval Warfare* (London: Routledge, 2004) 273.

⁵⁴ Pierre des Vaux-de-Cernay, Les Vaux-de-Cernay Manastırı Başrahibi Guy des Vaux-de-Cernay'nin (ö. 1223) yeğeni ve aynı manastırın keşişlerinden biridir. Albi Haçlı Seferi'nin ilk on yılı içerisinde Kont Simon de Montfort'un (1175-1218) maiyetinde bulunan keşiş, *Historia Albigensis* adlı eseriyle seferde yaşananları kaydetmiş, Kont Simon'un Toulouse Kuşatması sırasında ölmesinden kısa bir süre sonra eserini kaydetmeyi bırakmıştır. Peter of les Vaux-de-Cernay, *The History*, 1-3.

⁵⁵ "... et tribus aciebus dispositis, in nomine Trinitatis, ..." Petrus Vallis Caernaii, "Historia Albigensium" 672. Peter of les Vaux-de-Cernay, *The History*, 206-210.

⁵⁶ Verbruggen, *The Art*, 104-105. John France'a göre Fransızların sol, ittifakın ise sağ kanadı bulunmamaktadır. Dahası, Béthunelu anonim yazar da kroniğinde herhangi bir kanattan bahsetmemektedir. Burada *Philippide*'i örnek gösteren France ilgi çekici bir fikir öne atmış olsa da *Philippide*'in yazarı Guillaume le Breton'un daha erken tarihte kaleme aldığı *Gesta Philippi Augusti* eserin devamında savaşın üç *bataille* hâlinde gerçekleştiğini kaydetmektedir. Ayrıca, daha önce belirtildiği üzere Orta Çağ Avrupa ordularının ekseriyetle tercih ettiği savaş düzeni üç birime ayrılmaktadır. France, "Bouvines" 264.

⁵⁷ France, "Bouvines" 263-264. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 249-250.

⁵⁸ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 249-250.

⁵⁹ *Fleur-de-lys* yahut *floribus lilii* (zambak çiçeği), önemli Fransız kraliyet sembollerinden biridir. Tarihsel olarak Kral Clovis'e (t.481-509) atfedilmesine karşın kullanımı Kral VII. Louis ile resmen başlamıştır. Philippe Auguste mavi zemin üzerine altın sarısı *fleur-de-lys* işlenmiş sancağını seferlerinde kullanmıştır. Bradbury, *Philip Augustus*, 38, 244, 301.

⁶⁰ "...vexillum videlicet floribus lilii distinctum quod ferebat die illo Galo de Montigniac, miles fortissimus sed non dives." Guillaume le Breton, *Gesta*, 281. Sancaktar Galon için kullanılan bu ifadenin gerçekliği Ocak 1216 tarihinde Philippe Auguste'un Galon'a Normandiya'dan bir miktar toprak bağışladığı bilgisiyle örtüşmektedir. Barthélemy, *La Bataille*, 142. Daha sonra bu toprakların Jean Tristan'a geçtiğini görmekteyiz. Henri Stein, "Pierre Tristan, chambellan de Philippe-Auguste, et sa famille" içinde *Bibliothèque de l'école des chartes* (1917), (78), 138-145.

İttifakın sağ kanadının kumandası Renaud de Dammartin'de, kanatta bulunan İngiliz piyade ve okçuların yönetimi ise Lord William Longespée'dedir. Burada Brabant'tan gelen gönüllülerin ve paralı askerlerin sağladığı oldukça yoğun bir piyade birliği, Kont Renaud'a bağlı, az fakat oldukça kullanışlı olduklarını ispatlayacak bir miktar şövalye ile desteklenmiştir. Piyade dizilimi önde, iki hat derinliğinde, daire yahut yay şeklinde konumlanmıştır. Bu kanatla karşı karşıya olan Fransız sol kanadı ise Kont II. Robert de Dreux komutasında olup Kont Guillaume de Ponthieu (t.1178-1221) tarafından desteklenmiştir. Piskopos Philippe de Dreux de bu kanatta, ağabeyi Kont Robert ile birlikte savaşmıştır. Fransız sol kanadında ittifak sağ kanadına benzer şekilde önde piyadeler ve arkada şövalyeler konumlandırılmıştır.⁶¹

Muharebe, 27 Temmuz öğlen saatlerinde Piskopos Guérin'in komutasındaki Fransız sağ kanadından Saint-Médard'dan gelen 150 hafif süvarinin ittifak sol kanadına hücumuyla başlamıştır. Bu saldırının amacı ittifak sol kanadının hatlarını bozmak, böylece arkadan gelecek Fransız şövalyelerin işini kolaylaştırmaktır. Fakat atları zırhlı olmayan bu hafif süvarilerin çoğunun atları Hainault ve Flandre şövalyeleri tarafından öldürülmüştür. Atlarını kaybeden hafif süvariler savaşa piyade olarak devam edecek veya geri çekilmeye zorlanmıştır. Dizilimi bozulan Saint-Médard hafif süvarilerini takip eden bir miktar şövalye ise Champagne şövalyelerinin kendilerini hazırlıksız ve düzensiz yakalamasıyla savaş dışı kalmıştır. Bunun üzerine tüm kuvvetleriyle hücumu geçen Kont Ferrand Fransız sağ kanadına doğru ilerlemektedir. Ferrand'ın Flandre kuvvetlerine karşı öncelikle Gaucher de Châtillon, daha sonra ise Fransız sağ kanadının geri kalan kuvvetleri⁶² hücumu geçmiştir. Guillaume le Breton Fransız ve ittifak kuvvetlerinden bu noktada hayranlıkla söz etmiş, iki tarafın da övgüye layık şekilde savaştığını ifade etmiştir.⁶³

Mücadele sırasında Kont Adam ve Lord II. Mathieu de Montmorency⁶⁴ (ö. 1230), Flandre saflarını delip hattın arkasına sızmış, daha sonra düşmana arkadan hücum ederek oldukça büyük hasara yol açmışlardır. Fransız birliklerinin düşman şövalyelerini Orta Çağ Avrupası'nda sıkça görüldüğü gibi fidye amaçlı esir almak yerine daha çok öldürmeyi tercih ettiği görülmektedir.⁶⁵ Bu kanattaki mücadelede iki tarafın şövalyelerinin büyük bir kısmı atsız kalmıştır. Hatta Dük Eudes atından düşmüş, yalnız şövalyelerinin müdahale ederek yeni bir at getirmeleriyle savaşa geri dönebilmiştir. Üç saat kadar sonra, Fransız ordusu lehine gelişen mücadelenin ardından hâlâ savaşmaya istekli olan ittifak sol kanadı Hugues ve Jean de Mareuil'in Kont Ferrand'ı atından düşürüp esir almalarıyla çökerek hâlihazırda çok sayıda asker kaybetmiş olmanın da etkisiyle bozguna uğrayacaktır.⁶⁶

Muharebenin ikinci safhası merkezde gerçekleşmiştir. Muharebe alanına sonradan giren Fransız *demesne* birlikleri, Fransız merkez hattının önünde konuşlanmıştır. *Oriflamme*⁶⁷ sancağı altında

⁶¹ Guillaume le Breton, *Gesta*, 271. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 249-252. France, "Bouvines" 263-264.

⁶² II. Mathieu de Montmorency, Burgundiya Dükü Eudes, Beaumont Kontu Jean (ö.1223) Melun Vikontu Adam ve Kont Guillaume de Sancerre ve bunlara bağlı tüm kuvvetler bu hücumu dâhil olmuştur. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 251-252. France, "Bouvines" 263-264.

⁶³ "Facta est ibi admirabilis pugna ex utraque parte" Delaborde'un ifade ettiği üzere bu cümle bir nüshada bulunmamaktadır. Guilalume le Breton, *Gesta*, 279.

⁶⁴ II. Mathieu de Montmorency, Üçüncü Haçlı Seferi sürecinde Akka Kuşatması'nda (1191) ölen *Maréchal de France* Albéric Clément'in (t.1165-1191) yerine yeni Mareşal olmuştur. Philippe Auguste ile 1204 yılında gerçekleşen Normandiya Seferi'ne katılan Mathieu, Bouvines Muharebesi'nde büyük yararlılıklar göstermiştir. Muharebe sırasında İmparator Otto'nun birliklerine ait 12 adet kartal sancağı ele geçiren Mathieu, buna ithafen normalde dört kartal içeren hanedan armasının kartal sayısını 16'ya çıkartmıştır. Muharebenin altından 1215 yılında Albi Haçlı Seferi'ne katılmıştır. 1218 yılında *Connétable de France* (Fransa Mirahuru, en önemli beş saray görevlisinden biri) unvanını kazanmıştır. Gabriel Eysenbach, *Histoire du Blason et Science des Armoiries* (Tours: Imprimeurs-Libraries, 1848) 21. John W. Baldwin, *Knights, Lords and Ladies: In Search of Aristocrats in the Paris Region, 1180-1220* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2019) 36-37.

⁶⁵ Orta Çağ Avrupası'nda özellikle Fransızlar ve İngilizler, şövalye ve soyluları mümkün oldukça esir elde etmeye çalışmış, daha sonra esirin konumu ve soyluluğuna göre fidye talep etmişlerdir. Flandreli ve İsviçreli gibi bazı topluluklar esirlerini öldürmeyi daha çok tercih etmekle birlikte normalde fidye yöntemini daha çok kullanan toplulukların dahi uygun şartlarda tüm esirlerini idare ettiğine dair kayıtlar mevcuttur. Bunun bir örneği, Agincourt Muharebesi (25 Ekim 1415) sonrasında İngiltere Kralı V. Henry'nin (1386-1422) tüm Fransız esirleri idam etme kararında görülebilir. Henry J. Webb "Prisoners of War in the Middle Ages" *Military Affairs*, 12 (1), (1948), 46-49.

⁶⁶ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 252.

⁶⁷ *Oriflamme* (Lat.: *aurea flamma*, altın alev), Kral VI. Louis'ten itibaren Fransız krallarının savaş sancağı olarak kullanmayı gelenek hâline getirdiği, aslen Saint-Denis Manastırı'na ait ve manastıra adını veren Aziz Denis'e (ö. t. 250) ithaf edilen bir sancaktır. Tasviri genel olarak kırmızı zemin üzerine altın sembollerdir. Savaş zamanlarında manastırdan çıkartılarak başrahip tarafından krala takdim edilen bu sancak aynı zamanda Haçlı Seferlerinde kullanılmıştır. Naus, *Constructing Kingship*, 85-86.

ilerleyen bu gönüllü piyadeler, Kral Philippe'in şövalyelerinin önünde dizilmiş fakat İmparator Otto'nun şövalyelerinin hücumuna uzun süre dayanamamışlardır. İttifak şövalyeleri Philippe Auguste'nin pozisyonuna kadar ilerlemiş, bunun üzerine Philippe'in yakın birlikleri düşmanı karşılamıştır. Şövalyeler arasında ilerleyen ittifak piyadeleri Philippe'e o denli yakınlaşabilmiştir ki Philippe Auguste'ü kancalı kargılar ile atından düşürebilmişlerdir. Gallon de Montigny bu durumun üzerine *fleur-de-lys* sancağını kullanarak yakındaki şövalyeleri kralı korumak üzere çağırıştır. Philippe Auguste, Pierre Tristan'ın atıyla hattın bir miktar gerisine çekilerek çatışmadan uzaklaştı. Kral Philippe'in savunulması sırasında Étienne de Longchamp miğferinin vizöründen aldığı yara sonucu ölmüş, fakat Fransız karşı hücumu düşman piyadelerini püskürtmeyi başarmıştır.⁶⁸

Karşı hücum, muharebenin dengesini İmparator Otto aleyhine kesin olarak döndürmüştür. İttifak merkez hattı geri çekilmeye başlamış fakat Fransız kuvvetleri süratle ilerlemiştir. Direkt olarak İmparator Otto'yu hedef alan Fransız şövalyeleri, bir noktada Otto'nun eyerini tutacak derecede yaklaşmış, hatta Gérard la Truie, Otto'ya hançeriyle hamle yapmış, fakat hançer Otto'nun zırhından sekerek atının gözüne saplanmış. Yeni bir ata binen Otto geri çekilmeye kalkmış ancak Guillaume des Barres imparatorun arkasını çevirmiştir. Bu esnada İmparatorun korumaları⁶⁹ yetişerek Otto'yu savaş meydanından çıkarttı. Ancak bu korumalar, görevlerini tamamlamak adına kendilerini feda ederek esir düşmüşlerdir. Nihayetinde Otto'nun sancağının dikili olduğu araba Fransızların eline geçmiştir.⁷⁰

İttifakın sol ve merkezi çökmüş olsa dahi Kont Renaud de Dammartin'in komutasındaki İttifak sağ kanadı direnmeye devam etti. Deneyimli Brabantlı *routier* piyadelerini *schiltron*⁷¹ formasyonunda arka arkaya iki hatta dizen Kont Renaud, elindeki az sayıda şövalye ile birlikte hat arkasındaki tek açıklıktan Fransızlara *conroi*⁷² hâlinde hücum etmekte, bir süre sonra tekrar aynı açıklıktan hattın merkezine dönmektedir. Bu sırada William Longespée hâlâ sağ kanadın ucunda varlık göstermiştir. Ancak Hugues de Boves, Dük Henri de Limbourg ve Brabant Dükü Heinrich sol kanadın ve İmparator Otto'nun bozguna uğradığını görüp muharebeden çekilmiştir. Lord William, Robert de Dreux'nün kuvvetlerini kıstırdığında ağabeyinin pozisyonunu gören Piskopos Philippe hücumla geçerek güzüyle⁷³ William Longespée'yi bayıltmak suretiyle esir almıştır.⁷⁴

Kont Renaud de Dammartin'in güneş batana dek yaptığı sıra dışı savunması, ittifak ordusunun muharebe alanında kalan son birliği olmasını sağlamıştır. Renaud'un *conroi*'undaki şövalye sayısı altıya kadar düşmüştür. Kont Renaud'un atı Pierre de la Tournelle tarafından yaralanmıştır. Renaud'un

Ana savaş sancağı *Oriflamme*'dir. Philippe Auguste'nin muharebe meydanına *fleur-de-lys* ile çıkmasının sebebi olarak kraliyet topraklarından toplanan askerlerin morali ve muharebede bulunmalarının meşrulaştırılması olduğuna yönelik yorumlar bulunmaktadır. Duby, *The Legend*, 83-84.

⁶⁸ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 252-253. Bryce Lyon, "What Role Did Communes Have in the Feudal System?" *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, 72 (2), (1994), 243.

⁶⁹ Bernard von Horstmar, Otto von Tecklenburg, Conrad von Dortmund ve Gerard von Randerath.

⁷⁰ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 253.

⁷¹ *Schiltron* yahut *schiltrom*, daire yahut yarım daire şeklinde, oldukça sıkı bir şekilde hizalanmış bir mızrak duvarı oluşturarak piyade hücumlarını önlemeyi amaçlayan Orta Çağ piyade düzenlerinden biridir. Bu dairesel mızrak duvarına süvari yahut okçu birlikleri duruma göre destek olarak eklenilebilmektedir. Özellikle İskoçlar, İsveçliler ve Flandreliler tarafından kullanıldığı kaydedilen bu düzenin, Flandrelilerin kendilerine has süvari destekli versiyonunu Bouvines Muharebesi ve 11 Temmuz 1302 tarihinde Fransızlara karşı zafer elde ettikleri Courtaî Muharebesi'nde (Altın Mahmuz Muharebesi) kullandığı bilinmektedir. Bu versiyon, *schiltron* içinde bir grup şövalyenin hattın ekseriyetle arka kısmındaki dar bir açıklığı kullanarak, ilerlemeye çalışan düşman birliklerine hızlı ve kısa süreli hücumlar gerçekleştirmesi ve aynı açıklıktan *schiltron*'un merkezine dönüp sonraki hücumla dek dinlenmesini kapsamaktadır. Kelly DeVries, *Infantry Warfare in the Early Fourteenth Century* (Woodbridge: Boydell Press, 2006) 94-98. Verbruggen, *The Art of Warfare*, 182-185.

⁷² *Conroi*, genel olarak 30-40 şövalyeden teşkil olunan bir grubun birlikte hareket ettiği hızlı ve küçük çaplı birliklerdir. *Conroi*'ları oluşturan şövalyelerin çoğunlukla vasal-süzeren ilişkisi yahut akrabalık ilişkisi bulunur, böylece doğal ve hazır bir gruplaşma mevcuttur. Genel süvari diziliminin bir parçası olarak *conroi*'lar, kolayca düzenden kopup hücumla geçebilir, daha sonra gerektiğinde tekrar formasyona geri dönebilir. Jan Frans Verbruggen, "La tactique militaire des années de chevaliers" *Revue du Nord*, 29 (115), 163-166. France, "The Battle" 267.

⁷³ Katolik ruhban sınıfı, Katolik usulünce kan dökmek adına yemin etmektedir. İsa'nın şiddet karşıtlığı ve İsa'yı örnek alma girişimi bu hususta yer tutan bir sebeptir. Bir diğeri ise askerliğin din adamlarına yasalar ve dinî kurallara uyarınca yasak olması ve bir din adamı tarafından askerlikle ilişkili araç gereçlerin kullanımının dahi inanca göre cezaya tâbi olmasıdır. Bu nedenlerle özellikle savaşlarda bulunan ruhbanlar kılıç veya mızrak gibi kesici ve delici silahlar yerine güz veya sopa gibi kör silahlar kullanmışlardır. John Howard Yoder, Theodore J. Koontz, Andy Alexis-Baker, *Christian Attitudes to War, Peace, and Revolution* (Michigan: Brazos Press, 2009) 133-136.

⁷⁴ France, "The Battle" 267-268.

şövalyelerinden biri yaralı atın yularından tutup düşman hatlarının dışına çekmeye çalışmasına rağmen Jean ve Quesnes de Coudun kardeşler yetişip kontu esir almıştır. Arnulf van Oudenaarde'ın Renaud'u kurtarma girişimi, Arnulf'un esir düşmesiyle sonuçlanmıştır. Savunmada kalan Brabant piyadeleri ise Thomas de Saint-Valery'nin 50 şövalye ve kendine bağlı piyadelerinin son hücumu ile çevrelenerek bozguna uğramışlardır. Kaçan ittifak askerleri gecenin çökmeye başlaması ve elde bulunan oldukça değerli tutsakların kaçma fırsatı yakalamaması adına Kral Philippe Auguste'ün emri doğrultusunda takip edilmemiştir.⁷⁵

Bouvines Muharebesi'nde ittifak ordusunda en az 131'i esir, kalanı ise ölü olmak üzere 300 şövalye savaş dışı kalmıştır. Aralarında Kont Ferrand ve William Longespée gibi önemli soyluların bulunduğu bu esir grubu içerisinde beş kont ve 25 kadar *banneret*⁷⁶ şövalye bulunmaktadır. İttifak ordusunun piyade kayıplarının miktarı bilinmemekle birlikte ağır olduğu, fakat yine de şövalye kayıplarıyla oranlı şekilde görülebileceği ifade edilmiştir. Fransız tarafında ise yalnızca iki şövalye ölmüş, esir de verilmemiştir. Fransız piyadelerinin durumu hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.⁷⁷

İki tarafın da özellikle şövalye kayıplarının muharebeye katılan şövalye miktarına göre oldukça az olması, hatta Fransız tarafında sadece iki şövalyenin ölmüş olması 13. yüzyıl Avrupa harp usulündeki iki ayrı nokta ile ilintilidir. Birinci olarak, bir düşman şövalyenin öldürülmesi yerine esir alınması, maddî açıdan düşmanı esir alan kişiye fayda sağlamaktadır. Esirin sâhibi, esir kişinin konumu ve gelir seviyesi gibi birçok değişkene bağlı olarak ailesi veya topraklarından fidye isteyebilmektedir. Ölü bir soylu fidye kazancı sağlayamayacaktır. Özel bir önemi ve sebebi olan kişiler dışında tüm savaş esirleri ve dolaylı olarak fidye parası kralın iradesiyle astlarına bırakılmaktadır. Buna rağmen Fransız askerleri tarafından beklenenden fazla şövalye öldürülmüştür. Dahası Kont Ferrand örneğinde gördüğümüz gibi bazı değerli esirler farklı muameleye maruz kalmış, hapsedilmiş veya cezalandırılmıştır.⁷⁸

İkinci sebep ise her iki taraf için de şövalyelerin zırhları oldukça mühim ve güçlüdür. Kullanıcısına çok büyük bir güvenlik sağlayan zincir örgü şövalye zırhları, belirli açıklıkları ve bağlantı noktaları dışında neredeyse tüm vücudu korur ve birçok silah darbesine karşı dayanıklıdır. Fakat zırhların sonsuz bir koruma sağlamadığının en büyük göstergesi, ittifak ordusunun kullandığı üç ağızlı hançerlerden biri ile Fransız şövalyesi Étienne de Longchamp'ın vizöründen aldığı hasar ile öldürülmüş olmasıdır. Yine eklemlerde ve zırh birleşim noktalarında bulunan açıklıklar, şövalyelerin zırhlarında zayıf noktalar olarak ölümcül yaralara dahi imkân verebilmektedir.⁷⁹

Şövalyelerin bir diğer zayıflıklarını atları oluşturmaktadır. Bu dönemde şövalyelerin atlarını zırhladıkları (*la barde*) bilinmektedir. Muhtemelen maliyet sebebiyle tam at zırhı kullanabilen zengin şövalyelerin yanında bazılarının atları daha hafif zırhlı veya tamamen savunmasız olabilir. Hafif süvarilerin ise at zırhları kullandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Dönemine göre oldukça pahalı olan ve sebep olduğu ağırlık sebebiyle daha güçlü ve nitekim daha pahalı atların kullanılmasını gerektiren at zırhları, her şövalye ve süvarinin karşılayabileceği bir avantaj değildir. Bir süvarinin piyadelere üstünlüğü olarak kullandıkları atlar öldürüldüğünde yahut yaralandığında şövalye ya geri çekilmek yahut muharebeye yerde devam etmek durumunda kalabilir. Buna ek olarak bir süvariye atından düşürmek için farklı teknikler de kullanılmaktadır. Örneğin ittifak merkezinde bulunan piyadelerin kenarında kancalar bulunan kargılar kullandıkları, bu kancalar yardımıyla şövalyeleri aşağı çekip yere düşürdükleri kaydedilmiştir.⁸⁰ Yine özellikle Flandre'den gelen piyadelerin çift taraflı teberleri bu amaçla kullandıkları, teberlerin ağızlarını bir kanca gibi şövalyelerin zırhlarına ve kıyafetlerine takarak aşağı çektikleri görülmektedir.⁸¹

Bouvines Muharebesi, bu dönemde gerçekleşen diğer muharebelerden büyüklük ve özellik bakımından çok farklı olmamakla birlikte siyasî açıdan Philippe Auguste lehine birçok önemli kazanımla sonuçlanmıştır. Öncelikle bu muharebede alınan yenilgi, İmparator Otto'yu ve Kutsal Roma

⁷⁵ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 254-255. France, "The Battle" 268-269.

⁷⁶ *Chevalier banneret*, kendi sancağı altında savaşan, şövalyeler arasında yüksek konuma sâhip, soyluluk hiyerarşisinde ise baronların hemen altında bulunan bir unvandır.

⁷⁷ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 255.

⁷⁸ France, "The Battle" 269-270.

⁷⁹ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 253.

⁸⁰ Guillaume le Breton "Gesta" 281-282.

⁸¹ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 170, 252-253.

İmparatorluğu'nu Fransa'dan uzak durmaya zorlamıştır. Aynı şekilde Kral John, özellikle anakara topraklarının üzerindeki hükmünü, ittifaklarını ve belki de daha elverişli bir dönemde ve daha iyi bir strateji ile sağlanabilecek bir zaferi elinden kaçırmış, anakaradan çekilerek İngiltere'ye dönmek zorunda kalmıştır. Kral John'un hem iç hem de dış politikada elini rahatlatacak olan yeni bir Angevin İmparatorluğu oluşturma hayali sonsuza dek gerçekleşmeyecek şekilde yok olmuştur. Flandre Kontluğu kontunu kaybetmiş, Fransa'dan kopma umutları suya düşmüştür. Philippe Auguste ise büyük bir maddî başarı sağlamamış olmasına karşın krallığının konumunu, güvenliğini ve hâkimiyetini güçlendirmiştir. Béthunelu anonim yazar tarafından:

“Bundan sonra, kimse ona (Philippe Auguste) karşı savaş açmaya cüret etmemiş ve o muhteşem bir barış içinde yaşamıştır. Ve tüm toprakları da uzun süre barış içinde yaşamıştır, öyle ki bailli'leri⁸² topraklardan daha fazla (vergi) elde edebiliyordu, hatta oğlu (VIII. Louis) sahip olduğu tüm topraklar ile birlikte daha da fazlasını, ...”⁸³

şeklinde ifade edildiği üzere, önceki siyasî ve iktisadî pozisyonuna kıyasla Fransa dış ilişkilerinde bir barış ve refah dönemine girmiştir.⁸⁴

4. Bouvines Sonrası

Bouvines Muharebesi'nden muzaffer ayrılan Kral Philippe Auguste'ün bir sonraki hedefi muhtemelen oğlu Prens Louis'in bulunduğu batı topraklarına ilerleyip Kral John üzerine yürümek ve Poitou baronlarını yanına çekmeye çalışmak olacaktır. Bu olasılığı gören Kral John, La Roche-au-Moine'da aldığı geri çekilme kararının ve Bouvines'de yaşananların orduda vasalları yarattığı moral çöküş neticesinde barışa mecbur kalmıştır. Philippe ise Poitou bölgesindeki otorite zayıflığının farkındadır ve bir süre de olsa anakaradaki İngiliz topraklarından kendisini hedef alan bir seferle mücadele etmek istememektedir. Neticede Kral John'un temsilcileri ve Kral Philippe arasında 18 Eylül 1214 tarihinde Chinon Antlaşması imzalanmıştır. Beş yıllık bir ateşkes sunan bu antlaşma, özellikle Poitou bölgesinde iki tarafın da geçiş güvenliğinin sağlanması ve tarafların girişlerinin izne bağlanması gibi şartlar bulundurmakta, bu zamana dek Fransa tarafından ele geçirilmiş topraklar Fransa'da kalmakta, böylece iki tarafın da en azından kâğıt üzerinde stabil bir pozisyon etrafında anlaştığı görülmektedir. Antlaşma, talep edildiği takdirde *Roma ve Sicilya Kralı*⁸⁵ Otto'yu da kapsayabilecektir.⁸⁶

Kral John, 1214 yılı Ekim ayının ortaları itibarıyla Rochelle'den demir alarak İngiltere topraklarına dönmüştür. Büyük umutlarla başlatıp başarısızlıkla sonuçlanan seferi ve sirkülasyondan büyük miktarda paranın John lehine alınıp İngiltere'deki ekonomik hareketliliğe darbe vurması Kral John'u olduğundan daha kötü bir konuma sokmuştur. Nitekim tüm bu şartlar İngiltere'de baronların krala karşı isyan etmesine, 1215 yılında Magna Carta'nın imzalanmasına ve hatta Prens Louis'nin babasının olumsuz görüşlerine rağmen kan bağıını kullanarak İngiltere Kralı olmak adına İngiltere'ye gidip isyancıların başına geçmesi gibi John adına korkunç olaylara yol açmıştır.⁸⁷

Flandreliler ise kontları Ferrand'ın esir edilmesiyle birlikte uzun yıllar süren Fransız tahakkümünden kopma girişimlerinin ve bu yöndeki kazanımlarının tamamen kaybedilmesi ile

⁸² *Bailli*'ler, merkezî yönetimin idarî ve hukukî kararlarının uygulayıcısı olarak görevlendirilmiş, idarî krallık anlayışının bir ürünü olan gezgin memuriyet sınıfıdır. Philippe Auguste döneminde krallık topraklarının mâli ve idarî kontrolü *prevôt* ve *bailli* adı verilen devlet görevlileriyle sağlanmıştır. *Prevôt*'lar genellikle mâli işlerden, vergi ve kira toplamaktan sorumluyken, *bailli*'ler idarî ve hukukî işlemler ile krallık kararlarının fiiliyata geçmesi gibi konularla ilgilenmektedir. Bazı durumlarda bu iki görevin tanımları birbirine karışmış ve gerekli durumlarda birbirlerinin görevlerini aynı anda üstlenmişlerdir. Ancak *Bailli*'ler, aynı zamanda *prevôt*'ların denetlenmesiyle sorumludur. Bu iki memur sınıfı da yılda üç kez Paris'e giderek rapor vermekle yükümlüdür. Hollister, Baldwin, “The Rise”, 897-901.

⁸³ “Mais puis ne fu qui guerre li const movoir, ains vesqui puis en grant pais, et tote la terre fu en grant pais grant pièce, fors de ses baillius, qui molt faisoient de vors, et son fil assés plus, de tant de terre com il ot à tenir...” Anonyme de Béthune, “The Chronique française des rois de France” içinde Léopold Delisle (ed.). Recueil des historiens des Gaules et de la France. Tome 24. Seconde Partie. Paris: Imprimerie Nationale, 1904. 770. Duby, “The Anonymous of Béthune” *The Legend*, 197.

⁸⁴ Bradbury, *Philip Augustus*, 279-283.

⁸⁵ Fransa, Otto'yu imparator olarak tanımadığı için antlaşma metninde Otto'yu tanımlarken diğer unvanlarını kullanmıştır.

⁸⁶ Gillingham, *The Angevin Empire*, 105-107. Duby, “VII Truce Between Philip Augustus and the John Lackland” *The Legend*, 216-218.

⁸⁷ Gillingham, *The Angevin Empire*, 107-109

yüzleşmişlerdir. Flandre Kontesi Jeanne ile Kral Philippe Auguste arasında 31 Ekim 1214 tarihinde⁸⁸ imzalanan antlaşmayla birlikte kontes, krala bağlılığını yeniden bildirmiştir. Antlaşmaya göre Kontes Jeanne, Valenciennes, Ypres, Audenarde ve Cassel’de istihkam edilen kaleleri yıktırmayı, kralın vasallarına verilmiş olup Flandre tarafından geri alınan bir miktar toprağı krala iade etmeyi, ek olarak Kont Ferrand’ın ve diğer Flandre ile Hainaut soylularının fidesini belirlemeyi krala bırakmayı kabul etmiştir. Kont Ferrand, antlaşmanın ardından dahi 12 yıl boyunca Fransız esaretinde tutulmuş, ancak 1227 yılında Kral VII. Louis’nin ölümünden sonra eşi Kraliçe Blanche de Castille (1188-1252) tarafından bir miktar fidye karşılığında serbest bırakılmıştır. Kont Ferrand, özgürlüğünün altıncı yılında zindanda yakalandığı bir hastalık sebebiyle ölmüştür.⁸⁹

Fransa soylularının kontrol altına alınması, Philippe Auguste’ün Capet devlet anlayışına yerleştirmeye başladığı idarî krallık fikri için önemli bir adım olmuştur. Hâlihazırda malî ve idarî hususlarda yeni yaklaşımlar getiren Philippe, yerleşik bir hazine ve evrak kayıt sistemine, gezgin vergi ve yargı memurlarına sahiptir. Bu araçlar kralın hem kendisine direkt olarak bağlı topraklarına, hem de vasallarına ait bölgelere kraliyet otoritesini getirmesine yardımcı olmuştur. Topraklarından alabileceği vergi ve asker miktarını da bu detaylı evrak ve memuriyet sistemi sayesinde bilen Philippe Auguste, ihtiyaç anında Otto’nun karşısına çıkabilecek büyük miktarda milis kuvveti elde edebilmiştir. Bu sayede ordusunun bir kısmını Prens Louis’nin emrine vermesiyle kaybettiği askerî gücün bir kısmını yolu üzerindeki topraklardan gelen milis gücüyle takviye etmiştir. Philippe’in sorun yaratan vasallarının savaşta mağlup olması ve yerlerini başka soylulara bırakmaları, yerel bağlamda kralın otoritesinin hiç olmadığı kadar yükselmesine sebebiyet vermiştir. Böylece Kral Philippe, bir çeşit merkezî idare tesis etmiştir.⁹⁰

Kral John ve Kont Ferrand gibi, İmparator IV. Otto için Bouvines yenilgisi büyük facialara yol açmıştır. Köln Kraliyet Kroniği’nde bu onur kırıcı yenilgi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Sonra, Aziz Petrus Günü’nde⁹¹, İmparator Otto ve Flandre Kontu Pharamond (Ferrand), büyük bir ordu ile Tournai yakınlarında Fransa Kralı’nın oğlu ile muharebeye girmişlerdir. Her iki taraf da şiddetli bir şekilde savaşmışlardır. Flandre Kontu, Tecklenburg Kontu ve diğer birçok kişi esir edilmiştir. Çok kişi öldürülmüştür. İmparator onursuzca geri dönmüştür.”⁹²

Nitekim IV. Otto, Brunswick’e, Welf topraklarına çekilmiş, böylece Philippe Auguste ve Papa III. Innocentius’un desteklediği imparator adayı Friedrich ertesi yaz Aachen ve Köln’ü ele geçirerek imparatorluk iddiasını tekrar tasdik ettirmiş ve 1220 yılında Papalık tarafından resmen imparator seçilene kadar *de facto* imparator olarak hüküm sürmüştür. Otto ise 1218 yılında ölmüştür. Bazı kaynaklara göre Bouvines Muharebesi’nden sonra Kral Philippe, Otto’nun savaş meydanında bırakıp kaçtığı imparatorluk sancağını İmparator Friedrich’e geri göndermiştir.⁹³

Kral Philippe Auguste’ün Bouvines Muharebesi’nden elde ettiği en büyük kazanç ise hükümdarlığı süresince bir daha İngilizlerle doğrudan mücadeleye girmek zorunda kalmayıp, Kuzey Fransa’dan, özellikle Loire’nin kuzeyinden gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı kendini korumaya almış olan Philip, güneydeki hassas ve sorunlara yatkın genel duruma rağmen İngilizler tarafından herhangi bir müdahalede bulunulmaması ve Kutsal Roma İmparatorluğu’nun Capetlerin desteklediği Friedrich lehine el değiştirmesi ile barış içinde hüküm sürmüştür. Tabii bu barış havası Albi Haçlı Seferi’nin hâlen devam ettiği Güney Fransa’yı, özellikle Toulouse başta olmak üzere Languedoc bölgesini ve 1216-1222

⁸⁸ Antlaşma metni, tarih olarak “Efendimizin 1214. Yılında, Havariler Simon ve Yehuda Yortusu’nu müteakip Cuma gününde,...” ifadesini vermektedir. Bu yortu 28 Ekim’e denk gelmektedir. Duby, “VIII Agreement Between Philip Augustus and the Countess of Flandre” *The Legend*, 219.

⁸⁹ Bradbury, *Philip Augustus*, 312-313, 334.

⁹⁰ Hollister, Baldwin, “The Rise”, 867-868.

⁹¹ Bu yortu günü takvimde 29 Temmuz’a işaret etmektedir. Gerçek muharebe tarihinin 27 Temmuz olduğu bilinmekle birlikte bu takvim hatasının kronik yazarının bu husustaki eksik bilgisi yahut mesafeden dolayı iletilen haberin bozulması gibi birçok sebebi olabilir.

⁹² “Post hec ad vincula sancti Petri, Otto imperator, Pharamundus comes Flandrie cum exercitu copioso iuxta Tornacum contra filium regis Francie prelium committentes, cum utrinque acriter dimicaretur, comes Flandrensis, comes de Thickenburg cum multis aliis capiuntur, multi occiduntur, ipse vero imperator inhoneste reversus est.” “Chronicae regiae Coloniensis continuatio prima (1175-1220)” içinde *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores*, Vol.: 24 (Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1879) 18.

⁹³ Bradbury, *Philip Augustus*, 312.

yılları arasında Champagne Kontu IV. Thibaut⁹⁴ (1201-1253) ile kontluk talibi Érard de Brienne-Ramerupt (1170-1246) arasında Champagne bölgesinin kontluk hakkı için gerçekleşen Champagne Veraset Savaşı'nı (1216-1222) kapsamamaktadır. Ancak bu mücadeleler, Kral Philippe'in *demesne*'sini büyük oranda etkilememiş, bu nedenle Philippe bu hadiselerle mümkün olduğu kadar az müdahil olmuştur.⁹⁵

Bouvines Muharebesi, Georges Duby'nin ifade ettiği üzere “*krallığın ve milletin birleşiminin efsanesi*”ne⁹⁶ dönüşmüştür. Duby her ne kadar millet ve birlik öğelerinin varlığını ortaya koysa da bu dönemde millî bilincin herhangi bir formunun feodal yapılardan ayrı düşünülebileceğine şüpheyile yaklaşmakta yarar vardır.⁹⁷ Nitekim Bouvines Muharebesi'yle elde edilen kazanım millettten ziyade krallığın ve tahtın özelinde olacaktır. Fakat bu dönem için modern anlamda bir millî şuurdan bahsetmek zor olacaktır. Bununla birlikte Bouvines Muharebesi, Fransa topraklarının haricî düşmanlara karşı Fransız tahtı çevresinde bütünleşmesi olarak yorumlanabilir. John Baldwin ve Walter Simons, Philippe Auguste'nün kesin galibiyetinin ardından Capet idarî yönetiminin genel çevresinin yerleştiğini, kraliyet ideolojisinin ise bu zafer etrafında şekillenerek hanedanın vasallar üzerindeki hükmünü kesinleştirdiğini ifade etmektedirler.⁹⁸

Askerî açıdan Bouvines Muharebesi, hem Orta Çağ Avrupa harp usullerinin belirli bir kısmının uygulandığı önemli bir örnek olması, hem bu dönemde nadiren görülen meydan savaşlarını temsil etmesi, hem de siyasî tesirinin büyüklüğü sebebiyle modern tarihçilik açısından dönemin en yüksek derecede önem teşkil eden savaşlarından biridir. İki ordunun taktik, strateji ve arazi kullanımı, ikmal ve intikal gibi bir muharebenin kaderini değiştirebilecek etkenlerini örneklendirmekte oldukça kullanışlı ve incelenmeye açık bir muharebe olan Bouvines Muharebesi, bize Orta Çağ Avrupa orduları hakkında genel bir tasvir oluşturmakta yardımcı olmaktadır. Fakat muharebe içi taktik çeşitliliği, topyekûn ve grup manevraları gibi Orta Çağ Avrupası'nda beklenen bazı muharebe usulleri açısından zengin sayılamayacaktır.

Öncelikle iki ordunun da muharebe içi taktikler konusunda başlangıç formasyonları dışında oldukça basit kaldığını söylemek doğru olacaktır. Kont Renaud de Dammartin hariç tutulmak üzere orduların tüm bölümleri belirli bir dizilimle başlamış, fakat taktiksel manevralar ve koordine hamleler yerine *conroi* boyutunda birliklerin hücumla kalktığı, yorulduğunda geri çekilip dinlendiği ve tekrar mücadeleye girdiği ekseriyetle şövalyeler arası mücadelelerin olduğu gözlemlenmektedir. Kanatların ve hatta kanatlar içerisindeki birliklerin kumandanları toplu manevralardan ziyade bireysel kararlar almış ve uygulamışlardır. Formasyonlar hücum anında birlikte hareket ederken, sonra bireysel ve grupsal mücadelelere bölünmüşlerdir. Bundan ötürü Georges Duby, Bouvines Muharebesi'ni stratejik açıdan büyük çaplı bir turnuvaya benzetmektedir.⁹⁹ Fakat Kont Renaud'un kargılı piyadeleriyle oluşturduğu *schiltron* savunması ve şövalyeleriyle *schiltron*'dan gerçekleştirdiği huruç hareketlerinin kontu savaştan en son düşen birliğin komutanı yapmış olması, muharebe taktığının hiç olmadığını veya işe yaramadığını söylemeyi imkânsız kılmaktadır.

Verbruggen'in de ilettiği üzere kaynaklar, özellikle Guillaume le Breton incelendiğinde bireysel manevralardan çok grupsal ve hatta kanat genelinde hareketliliklerin en azından kaydedildiği kadarıyla gözlemlenebilir olduğunu göstermektedir.¹⁰⁰ Duby'nin referans olarak aldığı ve yukarıda atfı yaptığımız Béthunelu anonim yazar, muharebe genelinde daha çok bireysel çatışmaları ön plana almasıyla

⁹⁴ Thibaut, aynı zamanda 1234 yılından itibaren Navarra Kralı I. Thibaut'tur. Babası Champagne Kontu III. Thibaut (1179-1201), doğmadan önce, Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204) için ikna edildikten hemen sonra ölmüştür. Böylece IV. Thibaut, doğumundan itibaren Champagne Kontu unvanını almıştır. Champagne 21 yaşına dek annesi Kontes Blanche de Navarre (t. 1177-1229) tarafından naip sıfatıyla idare edilmiştir. Theodore Evergates, *The Aristocracy in the County of Champagne, 1100-1300* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007) 36-37.

⁹⁵ Bradbury'e göre Philippe Auguste, Bouvines Muharebesi'nden sonra içinde bulunduğu tartışmasız ve siyasî açıdan tehlikeden uzak konumu sebebiyle fiilen askerî hayattan çekilmiştir. Bradbury, *Philip Augustus*, 327.

⁹⁶ Duby, *The Legend*, 165.

⁹⁷ Egor Uryumtsev, “Discussion About the National Aspect in the Battle of Bouvines (July 27, 1214)” *The European Journal of Humanities and Social Sciences* (2022), 53.

⁹⁸ John W. Baldwin, Walter Simons “The Consequences of Bouvines” *French Historical Studies* (2014), (37), 246-248.

⁹⁹ Duby, *The Legend*, 122-123.

¹⁰⁰ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 258-260.

muharebenin taktiksel kısmını metin kurgusu gereği uzakta tutmuş olabilir. Kaldı ki görgü şahidi olduğundan emin olduğumuz tek kronik yazarı Guillaume le Breton'dur.

Muharebenin incelenmesi, şövalyelerin Orta Çağ Avrupa ordularındaki önemini, taktiklerini ve güçlü ve zayıf yönlerini incelemeye olanak sağlamaktadır. Şövalyelerin zırhları, savaş alanında büyük fark yaratmıştır. İki ordunun toplam 2400 civarı şövalyesi bulunmakla birlikte, yalnızca 169 şövalyenin öldüğü kaydedilmektedir.¹⁰¹ Bu şövalyelerin sadece ikisi Fransa ordusu mensubudur. Şövalyelerin savaş dışı kalması ise genel olarak atlarından düşürülmeleri veya geri çekilmeleri ile gerçekleşmiştir. At zırhları atların ölümünü zorlaştırmakla birlikte, özellikle piyadelerin kancalı ve baltalı kargıları ile şövalyeleri aşağı çekmesi şövalyelerin savaş dışı kalmasına yahut piyade olarak mücadeleye devam ederek süvari avantajlarından mahrum kalmalarına yol açmıştır. Şövalye zırhlarının önemli ölçüde koruma sağlamakla birlikte zayıf noktaları nedeniyle tamamen güvenilir olmadığı görülmektedir. Piyadelerin ise ne kadarının öldüğü dahi kaynaklara işlenmemiştir ve kaynaklarda yer verilmemesinden piyadelerin muharebede gösterdikleri yararlılıklara rağmen yazarların nezdinde şövalyeler ve atlarından daha az değer gördükleri anlaşılmaktadır.

Kısaca Bouvines Muharebesi, Fransız tarafı için Fransa Krallığı'nın hâkimiyetini, Fransa Kralı Philippe Auguste'ün meşruiyeti ve otoritesini, Île-de-France topraklarının ise savaştan uzakta ve refah içerisinde geçecek yönetimini temin eden kesin bir zaferdir. İttifak kuvvetleri liderleri İmparator Otto, Kral John ve Kont Ferrand için ise Bouvines büyük bir otorite kaybı, hatta iktidarlarının sonunu hazırlayan büyük bir hezimettir. Bu noktadan sonra savaş, Prens Louis'nin Birinci Baronlar Savaşı'na¹⁰² (1215-1217) müdahil olması ile anakaradan Britanya Adası'na taşınmış, Otto hâlihazırda tartışmalı olan imparatorluk tahtını rakibi Friedrich'e kaptırmış, Ferrand ise 12 yıllık bir esaret süreci yaşayarak fiilen kontluk haklarından mahrum kalmıştır. Askerî açıdan örnek bir Orta Çağ Avrupa meydan muharebesi olan Bouvines Muharebesi, etkili lojistik ve genel strateji sayesinde Fransız ordusu lehine sonuçlanmıştır. Siyasî bakımdan ise bu muharebe, Philippe Auguste'ün iktidarının sonuna dek görece bir barış ve istikrar ortamı tesis etmesini sağlayan en büyük ve kesin zafer niteliğindedir.

SONUÇ

1214 Bouvines Muharebesi, yalnızca bir askerî çatışma olarak değil, 13. yüzyıl başlarında Avrupa siyasetinde derin kırılmalara yol açan bir dönüm noktası olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmada, muharebe öncesi gelişmelerden başlayarak savaşın taktiksel yapısı ve sonuçlarına kadar uzanan geniş bir perspektif sunulmuştur. Elde edilen veriler ve çağdaş kaynakların ışığında Bouvines Muharebesi'nin, Fransa Kralı II. Philippe Auguste'ün iktidarını pekiştiren, Capet Hanedanı'nın idarî kapasitesini genişleten ve Fransa Krallığı'nı bölgesel bir güç olmaktan çıkarıp Avrupa siyasî denkleminde merkezi bir aktöre dönüştüren bir olay olduğu ortaya konmuştur.

Askerî bakımdan Bouvines Muharebesi, Orta Çağ Avrupa'sında nadiren rastlanan açık meydan muharebelerinden biridir ve bu yönüyle savaş tarihçiliği açısından dikkate değerdir. Savaşın taktiksel seyri, özellikle piyade-süvari etkileşimi, komuta yapılarının işleyişi ve topyekûn savaş anlayışından ziyade bireysel ve küçük birlik çatışmalarının hâkimiyeti bakımından dönemin harp usulleri üzerine önemli veriler sunmuştur. Kont Renaud de Dammartin'in savunma stratejileri ve ittifak ordusunun koordinasyon eksikliği, dönemin askerî gerçekliğine dair ayrıntılı bir okuma imkânı sağlamaktadır.

Siyasî düzlemde ise Bouvines Muharebesi, İngiltere Kralı I. John'un anakara üzerindeki nüfuzunu kaybetmesi ve bunun doğrudan sonucu olarak 1215 Magna Carta sürecinin başlamasıyla sonuçlanan bir zincirin ilk halkasıdır. Kutsal Roma İmparatoru IV. Otto'nun bozguna uğraması, Capetlerin desteklediği Friedrich'in tahta geçiş sürecini kolaylaştırmış, Flandre gibi güçlü vasal kontlukların merkezi otoriteye

¹⁰¹ Verbruggen, *The Art of Warfare*, 255.

¹⁰² Birinci Baronlar Savaşı, Kral John'un Fransa'da yaşadığı hezimet sonrası 'Angevin İmparatorluğu'nun çökmesi ve İngiltere'nin ekonomik ve aristokratik açıdan yaşadığı krizin sonucunda gerçekleşen bir isyan hareketidir. 1215'te Robert Fitzwalter gibi baronların liderliğinde ilerleyen isyan, 1216 itibarıyla Prens Louis'nin katılımı ve 'İngiltere Kralı' ilân edilmesiyle devam etmiş, Ekim 1216'da Kral John'un ölmesi ve 9 yaşındaki Henry'nin Kral III. Henry olarak taç giymesiyle isyanın gidişatı değişmiş ve birçok baron yeni kralın saflarına katılmıştır. 1217'de tamamen yenilgiye uğrayan Prens Louis, Lambeth Antlaşması ile hak iddiasından vazgeçerek İngiltere'den çekilmiş, isyan ise Magna Carta Antlaşması'nın tekrar yürürlüğe girmesiyle resmen sona ermiştir. Warren C. Hollister "King John and the Historians" *Journal of British Studies*, 1 (1), (November 1961), 10-17.

tâbi kılınması ise Fransa’da idarî krallık modelinin güç kazanmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Bouvines Muharebesi, yalnız bir askerî zaferden ziyade uzun vadeli yapısal bir dönüşümün askerî sahadaki yansımasıdır.

Sonuç olarak Bouvines Muharebesi, dönemin askerî yapısını anlamak kadar, Orta Çağ Avrupa’sında güç ilişkilerinin nasıl şekillendiğini analiz etmek açısından da önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışma, söz konusu muharebenin kapsamlı bir analizini sunmakla kalmamış, aynı zamanda modern ulus-devletin erken biçimlerinin oluşum sürecine dair tarihsel bir kesiti de gözler önüne sermiştir. Philippe Augustus’un zaferi, krala bağlı *demesne*’lerin askerî mücadeleyle ve dış ülkelerin müdahaleleriyle vakit kaybetmesini büyük oranda engellemiştir. Philippe Auguste, kendisiyle anlaşmazlıkları bulunan Champagne ve Flandre Kontları gibi vasalları Bouvines ile birlikte ya tekrar kendisine bağlamış veya denklem dışı bırakarak otoritesini arttırmıştır. Böylece idarî düzenlemeleriyle, kültürel ve iktisadî faaliyetleriyle daha yoğun bir şekilde ilgilenen Philip, etrafında gerçekleşen Albi Haçlı Seferi, Champagne Veraset Savaşı ve Prens Louis’nin liderliğini üstlendiği Birinci Baronlar Savaşı gibi mücadelelere bizzat müdahil olmak yerine sorunları vasalları ve müttefikleri vasıtasıyla çözümlenerek Île-de-France’ı askerî meselelerden uzak tutmuştur. Modern tarihçilik açısından Fransa’nın Orta Çağ Avrupası içindeki en büyük güç hâline gelmesi ve siyasî buhran içerisindeki İngiltere’nin yeni bir döneme girmesi gibi önemli sonuçlara yol açması nedeniyle Bouvines Muharebesi, siyasî olarak incelenen ve yorumlanan bir olaydır. Askerî açıdan ise nadir görülen bir olgu olan meydan muharebesinin kaynaklar tarafından neredeyse tüm ayrıntılarıyla aktarılmış olması, modern tarih çalışmaları için bir laboratuvar niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

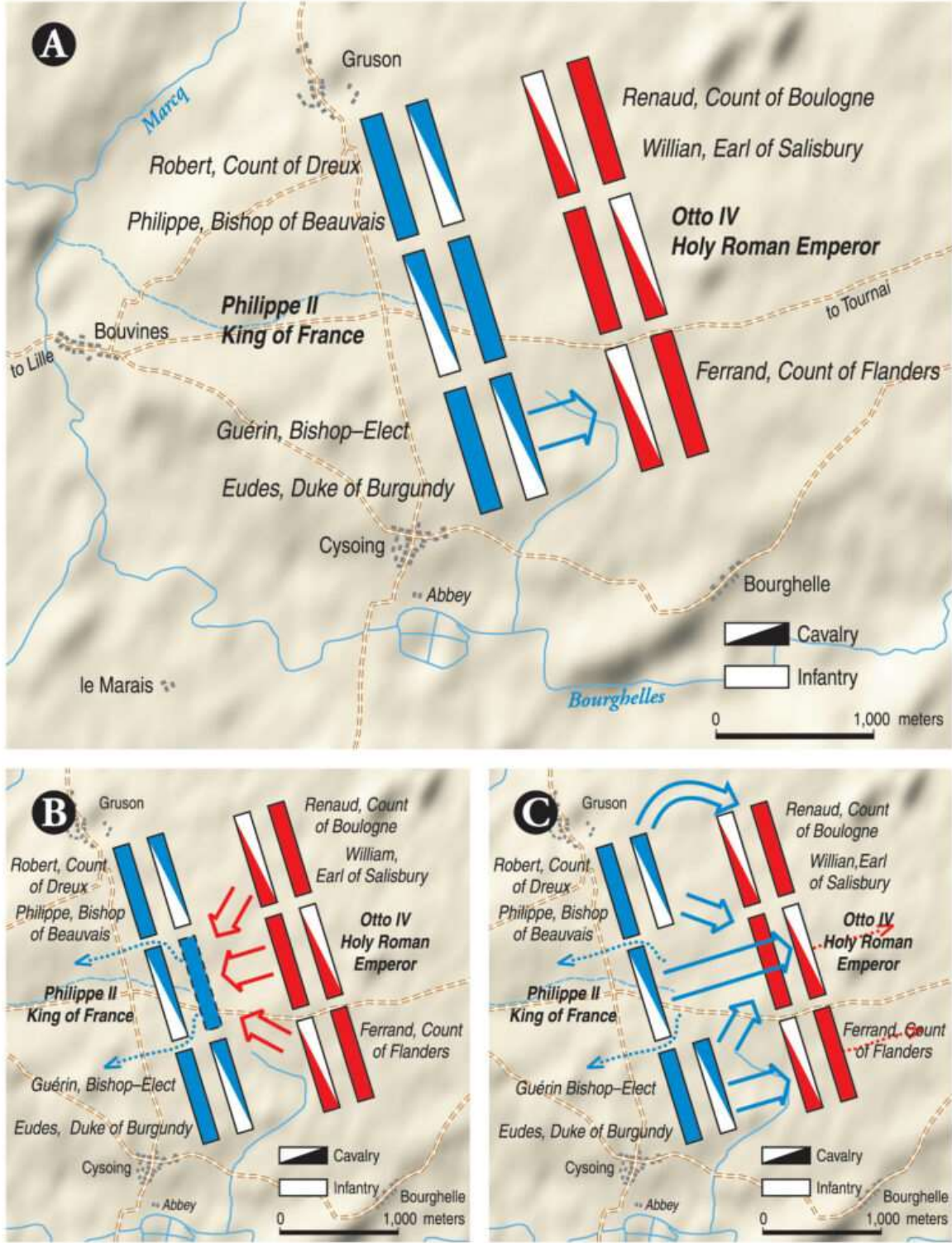
- Abels, Richard Philip. Bernard S. Bachrach (eds). *The Normans and Their Adversaries at War: Essays in Memory of C. Warren Hollister*. Suffolk: Boydell and Brewer, 2001.
- Anonyme de Béthune, “The Chronique française des rois de France”. içinde Léopold Delisle (ed.). *Recueil des historiens des Gaules et de la France*. Tome 24. Seconde Partie. Paris: Imprimerie Nationale, 1904. 750-776.
- Aurell, Martin. “La bataille de la Roche-aux-Moines: Jean sans terre et la prétendue trahison des Poitevins”. *Comptes rendus des séances de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*. (2017), (1), 459-489.
- Bachrach, Bernard S. “Medieval Siege Warfare: A Reconnaissance”. *The Journal of Military History*. 58, (1), (Jan., 1994), 119-133.
- Baldwin, John W. *Knights, Lords and Ladies: In Search of Aristocrats in the Paris Region, 1180-1220*. Philadelphi: University of Pennsylvania Press, 2019.
- Baldwin, John W., Walter Simons. “The Consequences of Bouvines” *French Historical Studies* (2014), (37), 243-269.
- Baldwin, John W. *The Government of Philip Augustus: Foundations of French Royal Power in the Middle Ages*. Berkeley: University of California Press, 1991.
- Barlow, Frank. *The Godwins: The Rise and Fall of a Noble Dynasty*. London: Routledge, 2003.
- Barthélemy, Dominique. *La Bataille de Bouvines: Histoire et légendes*. EPUB. Paris: Perrin, 2018.
- Bradbury, Jim. *The Routledge Companion to Medieval Warfare*. London: Routledge, 2004.
- Bradbury, Jim. *Philip Augustus King of France 1180-1223*. New York: Routledge, 2013.
- Brooks, F. W. “The Battle of Damme- 1213” *The Mariner’s Mirror*. 16 (3), (1930), 263-271.
- “Catalogus Captivorum”. içinde *Monumenta Germaniae Historica*. Tomus 26. ed.: Societas Aperiendis Fontibus. Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1882. 391-393.
- “Chronicae regiae Coloniensis continuatio prima (1175-1220)”. içinde *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores*. Vol.: 24. Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1879, 1-20.
- DeVries, Kelly. *Infantry Warfare in the Early Fourteenth Century*. Woodbridge: Boydell Press, 2006.

- DeVries, Kelly. *The Norwegian Invasion of England in 1066*. Woodbridge: Boydell Press, 1999.
- Duby, Georges. *Le Dimanche des Bouvines*. Paris: Gallimard, 1973.
- Duby, Georges. *The Legend of Bouvines: War, Religion, and Culture in the Middle Ages*. trans.: Catherine Tihanyi. Cambridge: Polity Press, 1990.
- Durgun, Fatih. "They Are Worse Than Saracens With Their Strong Hand and Their Arm Stretched in Fight": Multifaceted Context of the Albigensian Crusade" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10 (48), (Şubat 2017), 176-183.
- Elliott, J. H. *Scots and Catalans: Union and Disunion*. New Haven: Yale University Press, 2018.
- Evergates, Theodore. *The Aristocracy in the County of Champagne, 1100-1300*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007.
- Eysenbach, Gabriel. *Histoire du Blason et Science des Armoiries*. Tours: Imprimeurs-Libraries, 1848.
- France, John. *Medieval France at War: A Military History of the French Monarchy, 885-1305*. Leeds: Arc Humanities Press, 2022.
- France, John. "The Battle of Bouvines 27 July 1214" içinde Gregory I. Halfond (ed.) *The Medieval Way of War: Studies in Medieval Military History In Honor of Bernard S. Bachrach*. Surrey: Ashgate, 2015. 251-271.
- Gillingham, John. *The Angevin Empire*. Second Edition. London: Arnold Publishers, 2001.
- Gravett, Christopher. *Ortaçağ Şövalyeleri*. çev.: Bekir Çelikcan. İstanbul: Kronik Kitap, 2024.
- Guenée, Bernad. *Politique et histoire au Moyen Age: recueil d'articles sur l'histoire politique et l'historiographie médiévale (1956-1981)*. Paris: Publications de la Sorbonne, 1981.
- Guillaume de Tudèle. *Histoire de la Croisade contre les Hérétiques Albigeois- Écrite en vers provençaux par un Poète Contemporain*. trans. & ed.: Charles-Claude Fauriel. Paris: Imprimerie Royale, 1837.
- Guillaume le Breton. "Gesta Philippi Augusti – Guillelmi Armorici Liber". içinde François Delaborde (ed.) *Oeuvres de Rigord et de Guillaume le Breton: Historiens de Philippe-Auguste*. Tome 1. Paris: Librairie Renouard, 1882. 168-333.
- Guillaume le Breton "Philippide". içinde François Delaborde (ed.) *Oeuvres de Rigord et de Guillaume le Breton: Historiens de Philippe-Auguste*. Tome Second. Paris: Librairie Renouard, 1885. 1-385.
- Guizot, François (ed.) *Collection des Memoires Relatifs a l'Histoire de France, Vie de Philippe-Auguste par Rigord*. Paris: Chez J.-L.-J.-Brière, 1825.
- Heath, Ian. *Armies of Feudal Europe, 1066-1300*. Sussex: Wargames Research Group Publication, 1989.
- Hercule, Gérard. "Le comte-évêque" *Bibliothèque de l'école des chartes*. 5 (1844), 8-36.
- Hollister, Warren. John W. Baldwin, "The Rise of Administrative Kingship: Henry I and Philip Augustus". *The American Historical Review*. 83 (4), (October 1978), 867-905.
- Hollister, Warren C. "King John and the Historians". *Journal of British Studies*. 1 (1), (November 1961), 1-19.
- Laurentie, Pierre Sébastien. *Histoire de France, Seconde Édition, Tome 2*. Paris: Lagny Frères, 1857.
- Liddiard, Robert. *Castles in Context: Power, Symbolism and Landscape, 1066 to 1500*. Macclesfield: Windgather Press, 2005.
- Lyon, Bryce. "What Role Did Communes Have in the Feudal System?". *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*. 72 (2), (1994), 241-253.
- Matthew Paris OSB. *Chronica maiora II*. Cambridge, Corpus Christi College. MS 016II, fol. 37r (41r).

- Marvin, Laurence W. "Philippe II's "Eye of Command" and the Battle of Bouvines". içinde Kelly DeVries, John France, Clifford J. Rogers (eds.) *Journal of Medieval Military History*, Volume 21. Woodbridge, The Boydell Press, 2023. 129-146.
- Meyer, Paul (ed.) *Histoire de Guillaume le Maréchal, comte de Striguil et de Pembroke, régent d'Angleterre*. Tome Second. Paris: Libraire Renouard, 1894.
- Naus, James. *Constructing Kingship, The Capetian Monarchs of France and the Early Crusades*. Manchester: Manchester University Press, 2016.
- Nicolle, David, Angus McBride. *French Medieval Armies 1000-1300*. London: Osprey, 1991.
- Norgate, Kate. *England Under the Angevin Kings*, Vol.: 2. London: MacMillan and Co., 1887.
- Özer, Eray. "Tanrı Kendinden Olanı Bilir": Albi Haçlı Seferi'ni Konu Alan Dönem Kaynaklarının Tarihyazımı Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2021.
- Paden, William D. *An Introduction to Old Occitan*. New York: The Modern Language Association of America, 1998.
- Peter of les Vaux-de-Cernay, *The History of the Albigensian Crusade*. trans.: W. A. Sibly, M. D. Sibly. Woodbridge: The Boydell Press, 2000.
- Petrus Vallis Caernaii, "Historia Albigensium Et Sacri Belli in Eos AD 1209". içinde Jacques-Paul Migne (ed.) *Patrologia Latina. Series Secunda*. Tome 213. Paris: Jacques-Paul Migne, 1855. 541-712.
- Pysiak, Jerzy. "Philippe Auguste. Un roi de la fin des temps?" *Annales*. 57 (5), (2002), 1164-1190.
- Rose, Susan. *Medieval Naval Warfare, 1000-1500*. London: Routledge, 2002.
- Runciman, Steven. *A History of the Crusades Volume 3: The Kingdom of Acre and the Later Crusades*. New York: Cambridge University Press, 1995.
- Rymer, Thomas (ed.) *Foedera, Conventiones, Literae, et Cujuscunque Generis Acta Publica*. Lahey: Jean Neaulma, 1739.
- "Servitia Feodorum" içinde Léopold Delisle, Charles Jourdain, Natalis de Wailly (eds.) *Recueil des Historiens des Gaules et de la France*, Tome 23 (Paris: Editeur H. Welter, 1844), 693-699.
- Sibly, W. A., M. D. Sibly "Appendix D: Mercenaries and the Crusade". içinde Peter of les Vaux-de-Cernay. *The History of the Albigensian Crusade*. trans.: W. A. Sibly, M. D. Sibly. Woodbridge: The Boydell Press, 2000. 299-301.
- Stein, Henri. "Pierre Tristan, chambellan de Philippe-Auguste, et sa famille". *Bibliothèque de l'école des chartes*. (1917), (78), 135-153.
- "The Anonymous of Béthune". içinde Georges Duby. *The Legend of Bouvines: War, Religion, and Culture in the Middle Ages*. trans.: Catherine Tihanyi. Cambridge: Polity Press, 1990. 194-197.
- Turner, Ralph V., Richard R. Heiser. *The Reign of Richard Lionheart: Ruler of the Angevin Empire, 1189-99*. London: Routledge, 2013.
- Uryumtsev, Egor. Discussion About the National Aspect in the Battle of Bouvines (July 27, 1214)" *European Journal of Humanities and Social Sciences* (2022), 49-53.
- Verbruggen, Jan Frans. *De Krijgskunst in West-Europa in de Middeleeuwen*. Brussels: Paleis der Acedemiën, 1954.
- Verbruggen, Jan Frans. "La tactique militaire des années de chevaliers". *Revue du Nord*. 29 (115), 161-180.
- Verbruggen, Jan Frans. *The Art of Warfare in Western Europe During the Middle Ages: From the Eighth Century to 1340*. trans.: Sumner Willard, S.C.M. Southern. Amsterdam: North Holland Publishing, 1977.

- Verbruggen, Jan Frans. *The Art of Warfare in Western Europe During the Middle Ages: From the Eighth Century to 1340*. trans.: Sumner Willard, R. W. Southern. Woodbridge: The Boydell Press, 1997.
- “VII Truce Between Philip Augustus and the John Lackland”. içinde Georges Duby. *The Legend of Bouvines: War, Religion, and Culture in the Middle Ages*. trans.: Catherine Tihanyi. Cambridge: Polity Press, 1990. 216-218.
- “VIII Agreement Between Philip Augustus and the Countess of Flandre”. içinde Georges Duby. *The Legend of Bouvines: War, Religion, and Culture in the Middle Ages*. trans.: Catherine Tihanyi. Cambridge: Polity Press, 1990. 218-219.
- Vincent of Beauvais. *Le Miroir Historial*. Vol. IV. Koninklijke Bibliotheek, MS 72 A 24, fol. 308r.
- Webb, Henry J. “Prisoners of War in the Middle Ages” *Military Affairs*. 12 (1), (1948), 46-49.
- Welsh, William E. “Unholy Sabbath in Flanders” *Military Heritage*. 10 (2), (October 2008), 22-29, <https://warfarehistorynetwork.com/article/unholy-sabbath-in-flanders>. Erişim Tarihi: 01.08.2025.
- Yoder, John Howard. Theodore J. Koontz, Andy Alexis-Baker, *Christian Attitudes to War, Peace, and Revolution*. Michigan: Brazos Press, 2009.

ŞEKİLLER

Şekil 1: Bouvines Muharebesi sırasında Fransız ve ittifak birliklerinin hareketlerinin haritada gösterilmesi. William E. Welsh, "Unholy Sabbath in Flanders" *Military Heritage*, 10 (2) (October 2008) 22-29, <https://warfarehistorynetwork.com/article/unholy-sabbath-in-flanders> (Erişim Tarihi: 01.08.2025).

Şekil 2: 1200 yılı civarında bir temsili şövalye ve ekipmanı. Christopher Gravett, Ortaçağ Şövalyeleri (çev.: Bekir Çelikcan) (İstanbul: Kronik Kitap, 2024) 63.

The army of Philip Augustus, early 13th century
1: The Sire de Montfort, c 1215
2: Brabancon knight being armed, c 1225
3: French squire

Şekil 3: Philippe Auguste dönemi Fransız şövalyesi. 1 numaralı görsel tam ekipmanlı bir şövalyeyi göstermektedir. Hanedan arması ve görseldeki not dikkate alındığında bu şövalyenin Kont Simon de Montfort (t.1175-1218) olduğu çıkarımında bulunulabilir. Ancak Kont Simon'un Bouvines Muharebesi sırasında Albi Haçlı Seferi'nde rol aldığı ve Languedoc'ta olduğu sabittir. 2 numaralı görsel bir Brabant şövalyesinin zırhını giymekte olduğunu göstermektedir. 3 numaralı görsel ise bir şövalye kâhyasını temsil etmektedir. David Nicolle, Angus McBride, French Medieval Armies 1000-1300 (London: Osprey, 1991) 28.

Şekil 4: Muharebede Philippe Auguste'un atından düşmesi ve Hugue de Boves'un geri çekilmesinin tasviri, takriben 1250 yılına ait. Matthew Paris OSB, Chronica maiora II, Cambridge, Corpus Christi College, MS 016II, fol. 37r (41r).

Şekil 5: Philippe Auguste'un zaferinin 15. yüzyıl (t.1400-1410) Fransız bakış açısından bir tasviri. Vincent of Beauvais, Le Miroir Historial (Vol. IV) Koninklijke Bibliotheek, MS 72 A 24, fol. 308r.